

**SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS
KAPSAMINDA SAFRANBOLU'DA OCAK
KÜLTÜRÜ**

Ayhan YILMAZ

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KÜLTÜREL MİRAS VE MİRAS ALAN YÖNETİMİ**

**Danışman
Prof. Dr. Taşkın DENİZ**

**SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA
SAFRANBOLU'DA OCAK KÜLTÜRÜ**

Ayhan YILMAZ

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**Danışman
Prof. Dr. Taşkın DENİZ**

**KARABÜK
Temmuz 2022**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
DOĞRULUK BEYANI	4
TEŞEKKÜR	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	14
EVREN VE ÖRNEKLEM	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	14
1.BİRİNCİ BÖLÜM	16
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	16
1.1. Kültür Miras Kavramı, Gelişimi ve Önemi.....	
1.2. Kültürel Miras Türleri	19
1.3. Kültürel Mirası Tehdit Eden Unsurlar ve Kült. Mirasın Korunması	22
1.4. Ocak Kültürü.....	25
1.5. İlgili Araştırmalar	30
2.İKİNCİ BÖLÜM.....	32
SAFRANBOLU	
2.1. Safranbolu'nun Coğrafi Özellikleri.....	32
2.2. Safranbolu'nun Tarihi Özellikleri.....	
3.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	36
SAFRANBOLU'DA OCAK KÜLTÜRÜ	
3.1. Safranbolu'da Ocak Kültürü	39
3.1.1. Ocaklı Olmanın Yolları	40

3.1.1.1. Ocak Soyundan Gelme	40
3.1.1.2. El Alma/Verme Yöntemi	40
3.1.1.3. Rüya Görme Yolu İle	42
3.1.1.4. Hastalık Geçirme Yolu İle	42
3.1.2. Ocak Türleri	43
3.1.2.1. Alazlama Ocağı	43
3.1.2.2. Çizdirme Ocağı	44
3.1.2.3. Çıban / Siğil Ocağı	45
3.1.2.4. Dalak Kesme Ocağı.....	47
3.1.2.5. Köstebek Ocağı.....	47
3.1.2.6. Nazar(Kurşun Dökme)Ocağı.....	48
3.1.3. Ocaklarda Uygulanan Tedavi Yöntemleri	50
3.1.3.1. Bitkisel Tedaviler.....	50
3.1.3.2. Hayvansal Ürünlere Dayalı Tedaviler	51
3.1.3.3. Madensel Ürünlere Dayalı Tedaviler	52
3.1.3.4. Dini Ritüellere Dayalı Tedaviler	52
3.1.3.5. Şifalı Sulara Dayalı Tedaviler	54
3.1.3.6. Ovma ya da Masaja Dayalı Tedaviler	54
3.1.3.7. Ateş veya Küle Dayalı Tedaviler	54
3.1.3.8. Irvasa Yoluyla Tedaviler	55
3.1.3.9. Parpılama Yoluyla Tedaviler	55
3.1.3.10. Göçürme Yoluyla Tedaviler	56
3.1.4. Ocak Ziyaret Ritüelleri	57
SONUÇ ve ÖNERİLER	59
KAYNAKÇA.....	62
TABLolar LİSTESİ	75
ŞEKİLLER LİSTESİ	76
EKLER	77
ÖZGEÇMİŞ	78

TEZ ONAY SAYFASI

Ayhan YILMAZ tarafından hazırlanan “SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAPSAMINDA SAFRANBOLU’DA OCAK KÜLTÜRÜ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Taşkın DENİZ

.....

Tez Danışmanı, Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Disiplinlerarası Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Savunma Sınavı Tarihi: 21/07/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Taşkın DENİZ (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hakkı ÇILGINOĞLU (KÜ)

.....

21/07/2022

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Ayhan YILMAZ

İmza :

TEŞEKKÜR

Araştırma sürecinin başlangıcından tamamlanmasına kadar geçen süreçte her zaman destek olan ve görüşleriyle araştırmamı şekillendiren değerli hocam ve tez danışmanın Prof. Dr. Taşkın DENİZ'e teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmamın sonuçlanma sürecine katılan ve bu süreçte yaptıkları önerilerle çalışmamın niteliğini olumlu yönde artıran değerli tez jürisi üyeleri Doç. Dr. Yasin DÖNMEZ ve Dr. Öğr. Üyesi Hakkı ÇILGINOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım. Gerek ders döneminde gerekse tez çalışmalarında öğrencilerine her türlü imkânı sunan ve kaliteli eğitim almalarını sağlayan Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünün değerli çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Canım aileme... Her türlü mutluluğu birlikte yaşadığımız, tüm zorlukları beraber aştığımız değerli aileme bu süreçte verdikleri destek ve gösterdikleri sabırdan dolayı sonsuz teşekkür ederim.

Ayhan YILMAZ

ÖZ

Tıbbın gelişmediği dönemlerde, insanların kendi özel yetenekleri ile hastalıkları tedavi etme yöntemi, halk hekimliği olarak ifade edilmektedir. Halk, her ihtiyaç duyduğunda tedavi için bu mevcut yöntemlere başvurmuştur. Bireylerin hastalık karşısında takındıkları tutum ve tavırlar birer kültür göstergesidir. Kültürün geçmişe dönük olan yüzü nesiller aracılığıyla ne kadar değişime ve etkileşime uğramış olsa da devamlılığını sağlamaktadır. Geleneksel halk hekimliği de yaşadığı kültürün bir parçası olarak gelişme göstermiştir. Türk geleneksel halk hekimliğinin en önemli simgelerinden biri de ocaklardır. Hemen tüm Türk toplumlarında kutsallığına ve sağaltıcı gücüne inanılan ocaklar, tarihin her döneminde bir tedavi merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Bu kapsamda Anadolu coğrafyası, ocaklar açısından son derece zengin kültürel birikime sahiptir. Anadolu’da ocak kültürünün etkin olduğu kentlerden biri de Safranbolu’dur.

Safranbolu evreninde gerçekleştirilen bu çalışmada; geleneksel tıp yöntemleri (halk hekimliği uygulamaları) olarak nitelendirilen, önceleri empirik verilerle desteklenmeyen ama yaygın olarak varlığına inanılan tedavi yöntem ve uygulamalarından ocakların neler olduğu, ocak kültürü ile ocaklardaki yöntem ve uygulamaların toplumsal yansımalarının somut olmayan kültürel miras kapsamında ele alınarak bilimsel olarak gösterilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde kültür, kültürel miras ve kültürel mirasın korunması kavramları ele alınmış, ilgili literatürler (kitaplar, tezler, makaleler ve bildiriler) belirtilmiş ve halk hekimliği kapsamında ocak kültürüne değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde araştırma sahasını oluşturan Safranbolu’nun tarihi coğrafyası hakkında bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Safranbolu’da uygulanan geleneksel tıp uygulamaları kapsamında ocak kültürü ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Sonuç ve öneriler kısmında ise mülakat yöntemi ile yapılan çalışmada elde edilen empirik veriler ışığında, somut olmayan kültürel miras kapsamında ocak kültürünün Safranbolu toplumunda uygulanmaya devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür; Kültürel Miras; Halk Hekimliği; Ocak Kültürü; Karabük; Safranbolu

ABSTRACT

In the periods when medicine was not developed, the method of treating diseases with people's own special abilities is expressed as folk medicine. The public resorted to these available methods for treatment whenever they needed it. Attitudes and attitudes of individuals in the face of illness are cultural indicators. The retrospective face of culture ensures its continuity, no matter how much it has changed and interacted through generations. Traditional folk medicine has also developed as a part of the culture in which it lived. One of the most important symbols of Turkish traditional folk medicine is the hearths. Hearths, which are believed to be sacred and therapeutic in almost all Turkish societies, have continued to exist as a treatment center in every period of history. In this context, Anatolian geography has an extremely rich cultural accumulation in terms of quarries. Safranbolu is one of the cities where the hearth culture is active in Anatolia.

In this study carried out in the Safranbolu universe; In this study, it is aimed to scientifically show what kind of treatment methods and practices, which are described as traditional medicine methods (folk medicine practices), but which were not supported by empirical data before, but which are widely believed to exist, and the social reflections of the hearth culture and the methods and practices in the hearths, within the scope of intangible cultural heritage.

In the first part of the study, the concepts of culture, cultural heritage and protection of cultural heritage were discussed, the relevant literature (books, theses, articles and papers) was specified and the hearth culture was mentioned within the scope of folk medicine.

In the second part of the study, information about the historical geography of Safranbolu, which constitutes the research area, is presented.

In the third part of the study, the hearth culture is discussed in detail within the scope of traditional medicine practices applied in Safranbolu.

In the conclusion and suggestions part, in the light of the empirical data obtained in the study conducted with the interview method, it was concluded that the hearth culture within the scope of intangible cultural heritage continues to be applied in Safranbolu society.

Keywords: Culture; Cultural Heritage; Folk Medicine; “Ocak” Culture; Karabük; Safranbolu

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Safranbolu'da Ocak Kültürü
Tezin Yazarı	Ayhan YILMAZ
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Taşkın DENİZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	21/07/2022
Tezin Alanı	Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	78
Anahtar Kelimeler	Kültür; Kültürel Miras; Halk Hekimliği; Ocak Kültürü; Karabük; Safranbolu

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	“Ocak” Culture in Safranbolu within the Scope of Intangible Cultural Heritage
Author of the Thesis	Ayhan YILMAZ
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Taşkın DENİZ
Status of the Thesis	Post Graduate
Date of the Thesis	21/07/2022
Field of the Thesis	Cultural Heritage and Heritage Site Management
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	78
Keywords	Culture; Cultural Heritage; Folk Medicine; “Ocak” Culture; Karabük; Safranbolu

KISALTMALAR

ICCROM: Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım alışmaları Uluslararası Merkezi

ICOMOS: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

K.K. : Kaynak Kişi

M. Ö. : Milattan nce

M. S. : Milattan Sonra

MTA: Maden Tetkik ve Arama Kurumu

TDK: Türk Dil Kurumu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eēitim Bilim Kültür Organizasyonu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışma, somut olmayan kültürel miras kapsamında Türk kültürünün kimlik kodlarından biri durumunda olan geleneksel tedavi yöntemlerinin uygulandığı ocakların neler olduğunu, mevcut durumunu, ocak kültürüne halkın ilgisini, tedavi yöntemlerinin neler olduğunu ve nasıl uygulandığını Safranbolu özelinde konu edinmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Geleneksel yöntemlerin uygulandığı mekânlardan biri olan ocaklar; bünyesinde uygulanan tedavi türüne, bulunduğu coğrafi konuma, bilinirliğine ve güvenilirliğine göre önemini ve fonksiyonunu yitirmekte ya da arttırabilmektedir. Somut olmayan kültürel miras kapsamında ocak kültürünün ele alındığı bu çalışmada;

- 1- son dönemde tekrar canlanmaya başlayan geleneksel tedavi merkezleri ocakların ve buralarda uygulanan yöntemlerin neler olduğu,
- 2- ocak kültürünün halk arasında nasıl ilgi gördüğü ve uygulandığının ortaya konulması,
- 3- sağlığın tıp bilimine has bir olgu olmasının yanında sosyolojik bir olgu olduğunun da belirtilmesi,
- 4- Safranbolu kentinde ocak kültürü ve tedavi yöntemlerinin tespit edilerek sosyolojik analizinin yapılması,
- 5- böylelikle somut olmayan kültürel miras kapsamında ocak kültürünün ve uygulanan geleneksel tedavi yöntemlerine ait bilgilerin tarihi süreç içerisinde unutulmaması anlamında bir kayıt niteliğinde olması,
- 6- Safranbolu’da yaşayan halkın ocaklara ve uygulanan yöntemlere olan talepleri, etki alanları, değişen ve dönüşen toplumda ocak kültürünün ve uygulan yöntemlerin Safranbolu halk kimliğinde ne derece önemli olduğunun belirtilmesi,
- 7- Safranbolu’da bulunan ocakların derleme yoluyla tespit edilip gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yazılı hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma, halk arasında uygulanmaya devam eden ocakların somut olmayan kültürel miras kapsamında ele alınması ve empirik verilerle desteklenerek bu konudaki bilgi eksikliğini kapatacak olması bakımından önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma konusuna dair derinlemesine literatür taraması yapılarak, araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları dahilinde, sahaya veri tabanı oluşturacak bilgiler elde edilmiştir.

Safranbolu evreninde uygulanan araştırmada nitel araştırma yaklaşımı kapsamında saha araştırması yöntemi kullanılmıştır. Saha araştırması; halkın inançlarını, değerlerini, adetlerini ve toplumsal süreçlerini anlamak ve anlamlandırmak için yerli halk ya da bireyler ile doğrudan temasa dayalı bir nitel araştırma yöntemidir. Diğer bir ifade ile saha araştırması, araştırmacının şimdiki zamanda ve genellikle kendi kültürü içindeki küçük ölçekli toplumsal ortamları kendi doğal ortamlarında doğrudan gözlemlediği ve etkileşim kurduğu bir nitel araştırma yöntemidir. Anlamaya dayalı ve betimsel bir sürece dayanan ve araştırmacı kişinin aktif rol aldığı saha araştırması, araştırmacının incelediği konu ile ilgili bireyleri doğrudan gözlemlenmesi olarak da ifade edilmektedir. Saha araştırmasının basamakları şöyledir: Kendini hazırlama; literatürü okuma ve odaksızlaşma; sahayı tespit ve sahaya erişim; sahaya giriş; üyelerle ilişki kurma; izleme, dinleme ve veri toplama; üyelerle saha görüşmeleri yürütme; sahayı terk etme; analizlerin bitirilmesi ve araştırma raporunun yazılmasıdır.

Saha araştırması yöntemi bünyesinde doküman incelemesi, yapılandırılmamış gözlem ve grup görüşme (mülakat) veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Örneklem kapsamındaki kaynak kişiler ile görüşülmüş, konu ile ilgili alınan bilgiler ses ve görüntü kaydı ile kayıt altına alınmış ve ardından yazıya dökülmüştür. Görüşmelerin tümünde tarafsızlık ön planda tutulmuş, kişilerin düşüncelerinde yönlendirme veya etki altında bırakma gibi davranışlardan kaçınılmıştır. Elde edilen bulgular gruplandırılarak tabloya aktarılmış, analizler yapılmış ve yorumları sunulmuştur. Araştırma sonucunda edinilen bulgular kapsamında analizler, araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Araştırmanın ana kaynakların konuya ilişkin arşiv belgeleri, makaleler, tezler, dergiler ve kitaplar ile mülakat ve gözlem teknikleri sonucunda elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

Araştırmanın tasarımı; konunun ve amacın belirlenmesi, literatür taraması, araştırmanın sorularının tespiti, yöntem ve teknik belirlenmesi, evren ve örneklem tespiti, saha uygulaması, bulguların analizi, sonuç ve öneriler şeklinde düzenlenmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Araştırma, çalışmanın amaçları doğrultusunda aşağıda yer alan hipotezlere dayanmaktadır;

- 1- Kentleşmenin artması, toplumsal yaşamın hızlanması, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile önemini kaybeden ocak kültürü günümüzde varlığını sürdürmektedir.
- 2- Ocak kültürünün varlığını sürdürmesinde modern tedavi yöntemlerinin teolojik ve metafizik kapsamında bazı hastalıklara çözüm bulamaması etkili olmaktadır.
- 3- Ocak kültürünün somut olmayan kültürel miras kapsamında gelecek kuşaklara aktarılması önem taşımaktadır.
- 4- Ocak kültürü kapsamındaki uygulamalara inanma ve başvurma konusundaki tutum ve davranışlardaki değişiklik üzerinde bireylerin yaşı, eğitim seviyesi ve ekonomik durumu etkilidir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırma evrenini Safranbolu ilçesi oluşturmaktadır. Örneklem (çalışma grubu) için evren kapsamında ocak kültürü hakkında bilgi ve deneyim sahibi olan, bunları araştırmanın amaçları doğrultusunda ifade edebileceğine ve böylece araştırma sorularına cevap bulunabileceğine inanılan bireyler ile görüşülmüş, elde edilen veriler 3. Bölüm’de sunulmuştur.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırmada Safranbolu’da uygulanan ya da daha önce uygulandığı bilinen ocak kültürüne ilişkin tedaviler esas alınmıştır. Uygulamalı araştırmadaki bulgular, Safranbolu’da yaşayan ve örnekleme dahil edilen bireylerin görüşlerinden elde edilmiştir. Bu kapsamda hipnoz, yoga, akupunktur gibi somut olmayan kültürel miraslarımız içerisinde yer almayan alternatif tıp uygulamaları araştırma dışında tutulmuştur.

Araştırma kapsamında tespit edilen ocaklara gidilerek ocaklılar ile mülakat yapılmıştır. Kaynak kişiler, metin içerisinde (K1), (K2) vb. şeklinde kodlanmıştır.

Araştırma sahasının geleneğine, kültürüne, diline hâkim olunması anlamında herhangi bir iletişimsel, bilgilerin elde edilmesinde ise anlaşma adına problem yaşanmamıştır. Ancak Covid-19 virüsünden dolayı kaynak kişilere ulaşma noktasında zaman zaman zorluklar yaşanmıştır. Ayrıca tespit ettiğimiz halde, insanların bu tip işlerden tedirgin olmaları ve tanımadıkları kimsenin yanında bu tip şeyleri konuşmaya çekinmeleri sebebi ile, mülakat randevusu alırken zorluk yaşatan ocaklılar olmuştur. Hem araştırmacı olarak hem de katılımcıların hayatını riske atmamak adına görüşmeler açık havada, sosyal mesafe ve maske kurallarına uyularak gerçekleştirilmiştir.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın birinci bölümünde, araştırmanın amaçları ve varsayımları doğrultusunda ilgili literatürde yer alan kaynaklar incelenmiş ve araştırma ile ilişkili olduğu düşünülen temel kavramlar belirlenmiştir. Bölüm içerisinde sırasıyla kültür, kültürel miras, kültürel mirası tehdit eden unsurlar ve kültürel mirasın korunması, ocak kültürü ile ilgili ayrıntılı bilgiler sunulmuştur.

1.1. Kültürel Miras Kavramı, Gelişimi ve Önemi

Koruma bilinci ve kavramı süreç içerisinde miras kavramının ve ötesinde gün geçtikçe yaygınlaşan kültürel miras kavramının önem kazanmasına yol açmıştır. Kültürel miras kavramı da uluslararası kuruluşlar ve bilimsel çalışmalar ile çağdaş koruma yaklaşımlarının gelişimine katkı sağlamıştır.

Kültür kelimesinin etimolojik kökenine yönelik görüşler, kelimenin tarımla ilgili anlamı üzerinde birleşmektedir. Dilbilimciler “kültür” sözcüğünün Latince toprak kültürü anlamında kullanılan edere-cultura sözcüğünden geldiğini ileri sürmektedirler (Mejuyev, 1987:22). Bu görüşü destekler nitelikteki diğer bir çalışmada kültür kelimesinin kökeninin Latince ikamet etmek, yetiştirmek, korumak gibi anlamları olan colere kök sözcüğünden gelen cultura olduğu belirtilmektedir (Williams, 1976/2005:106-107).

Kültür kelimesi 15. yüzyılın başlarında İngilizceye culture olarak geçmiş ve çiftçilik, doğal büyümenin gözetilmesi gibi anlamlarda kullanılmıştır. 16. yüzyıldan itibaren kelimenin anlamı insanın sosyal gelişimini de içine alacak biçimde genişlemiştir. Ancak kelimedeki en can alıcı değişim, anlamına yüklenen soyut kavramlardan sonra gerçekleşmiştir (Özlem, 2000:142). Bu kapsamda Moles kültür kavramının ilk olarak 1793 basımlı bir Alman sözlüğünde kullanıldığını belirtmektedir (1983:1). Bir diğer çalışmada ise kültür kelimesinin soyut anlamlı kökeninin Aydınlanma Çağı’na dayandığı ifade edilmekte, kavramın ilk kez 1718’de Dictionnaire de l’Academie française’de yer aldığı ve genellikle “sanat kültürü”, “yazın kültürü”, “bilim kültürü” gibi bir tamlayıcıyla beraber kullanıldığı ileri sürülmektedir (Galley,

2001:9). Almandada kültür kelimesi 18. yüzyılın sonlarından itibaren 19. Yüzyıl boyunca civilized (kültürlü) ya da cultivated (kültürlü olmak) anlamlarında kullanılmış ve kullanılmaya da dıevam etmektedir (Williams, 1976/2005:107). 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde İngiliz ve Fransızların kültür sözcüğü yerine uygarlık sözcüğünü tercih ettiğini belirten Güvenç (2002:96) sözcüğün Fransızcadada uygarlık kelimesinin karşılığı olarak geçmesinin 1932’de gerçekleştiğini ifade etmektedir.

UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi’nde kültür, “Bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur.” şeklinde tanımlanmaktadır (UNESCO, 1982).

Kültürel ve doğal evre unsurlarını içeren geniş kapsamlı bir kavram olan **miras**; manzaralar, tarihi yerler, sit alanları ve çevresel yapılanmanın yanı sıra biyoçeşitlilik, birikimler, gemişten günümüze gelen kültürel gelenekler, bilgiler ve yaşanmışlıkları içermektedir. Bir toplumun gemişten gelen değerlerini günümüze taşıyan miras, kültürel geleneğin bir parçası olarak görülmektedir (Nuryanti, 1996:249). UNESCO, 1972 Dünya Kültür ve Doğal Mirası Koruma Hakkındaki UNESCO Konvansiyonu’nda miras kavramını “gemişten gelen, bugün birlikte yaşadığımız ve gelecek nesillere aktaracağıımız kalıt” olarak tanımlamaktadır (<https://ich.unesco.org/en/lists>).

Miras, “doğal miras” ve “kültürel miras” olmak üzere iki ayrılır. Varlığı doğal unsurlara dayanan, doğal süreçler ya da insan eliyle şekillenmiş olan, tarihi ve estetik açıdan değer taşıyan doğal manzaralar, jeolojik ve fiziki oluşumlar (akarsu, gl, buzul, dağ, l, orman, kıyı gibi), doğal park alanları gibi miraslar doğal miras şeklinde ifade edilmektedir. Oluşumu tamamen insan emeğine ve yeteneğine dayanan, toplum üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki birlikteliğı ve dayanışmayı güçlendiren, insanların yaşayış şekillerini ve inanç sistemlerini etkileyen, tarihi ve estetik açıdan evrensel değer taşıyan miraslar ise kültürel miras olarak kabul edilir. Kültürel miras unsurlarının değerinin belirlenmesinde belgesel değeri, tarihi değeri, mimari ve estetik değeri, az bulunur olması ve özgünlük değeri, ekonomik değeri önemli

rol oynamaktadır (<https://ich.unesco.org/en/lists> ; Üçgan, 2012:4: akt. Koçak ve Can, 2018:151).

1972 yılında kabul edilen Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme kapsamında kültürel miras olarak nitelendirilecek değerler UNESCO tarafından tanımlanmıştır. Sözleşmeye göre kültürel miras;

***“Anıtlar:** Tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.*

***Yapı toplulukları:** Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnâ evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.*

***Sitler:** Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnâ evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar gibi öğelerden oluşmaktadır (UNESCO, 1972).”*

1.2. Kültürel Miras Türleri

Yer altındaki, yer üstündeki ve su altındaki anıt, heykel, mabet, kale, saray, şehir, müze, kütüphaneler, arşivler, koleksiyonlar, botanik bahçeleri gibi somut tarihi ve sanatsal değerler ile dil, din, ahlak kuralları, geleneksel müzik, dans, tiyatro, el sanatları, örf ve adetler gibi somut olmayan taşınır ve taşınmaz unsurların tamamı **kültürel miras** kapsamında değerlendirilmektedir.

Kültürel miras unsurlarından yer altındaki, yer üstündeki ve su altındaki anıt, heykel, mabet, kale, saray, şehir, resim, müze, kütüphane, arşiv, koleksiyon ve botanik bahçeleri gibi tarihi ve sanatsal değerler **somut kültürel miras** kabul edilir. Somut kültürel miras unsurları bireylerin üyesi oldukları toplumların geçmişine yönelik bilgiler ve anılar barındırdıkları için önem taşımakta ve bu sebeple koruma kapsamında yer almaktadırlar (<https://ich.unesco.org/en/lists>).

Somut kültürel miras, somut taşınabilir kültürel miras ve somut taşınamayan kültürel miras olmak üzere ikiye ayrılır. Oluşumu insan emeği ve yeteneği doğrultusunda gerçekleşmiş olan ve bir taşıma aracı ile taşınabilme özelliğine sahip somut kültürel miras unsurları **somut taşınabilir kültürel miras**ları oluşturmaktadır. Tarihi, sanatsal ve estetik değer taşıyan araç ve gereçler, resimler, heykeller, mobilyalar, halı ve kilimler, gaz lambaları, koleksiyonlar, mektuplar, kayıt defterleri, arşivler, kitaplar, el yazmaları, tablolar, sikkeler, kalıntılar, el işleri, ... bu kapsamda değerlendirilmektedir. Oluşumu insan emeği ve yeteneği doğrultusunda gerçekleşmiş olan ancak bir taşıma aracı ile taşınabilme özelliğine sahip olmayan tek yapılar, yapı grupları, korunması gereken alanları kapsayan somut kültürel miras unsurları ise **somut taşınamayan kültürel miras**ları teşkil etmektedir. Kültürel peyzaj alanları, tarihi şehirler ve şehir merkezleri, yollar, su yolları, kanallar örnek verilebilir (<https://ich.unesco.org/en/lists>).

Dil, din, ahlak kuralları, geleneksel müzik, dans, tiyatro, el sanatları, örf ve adetler gibi kültürel miras unsurları **somut olmayan kültürel (yaşayan) miras** kabul edilir. Toplumlar tarafından kuşaktan kuşağa aktarılan uygulamaları, temsilleri, ifadeleri, bilgiyi ve becerileri içeren sözlü anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, doğa ve evren ile ilgili bilgi ve uygulamalar ile el sanatları bu başlık altında ele alınmaktadır. Somut olmayan kültürel miras unsurlarına anlattığımız hikayeler,

kutladığımız aile etkinlikleri, topluluk toplantılarımız, konuştuğumuz diller, söylediğimiz şarkılar, doğal alanlarımız hakkındaki bilgiler, şifa geleneklerimiz, yediğimiz yiyecekler, tatillerimiz, inançlarımız ve kültürel uygulamalarımız dahildir (Akmeşe vd., 2018:3601).

UNESCO 2003 Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi, söz konusu uygulama ve ifadelerin önemi konusunda farkındalık yaratmayı, kültürel çeşitliliğe saygı duyan diyalogu teşvik etmenin yanı sıra uygulamalara ve uygulamalara gereken saygıyı göstermeyi amaçlar. Somut olmayan kültürel mirasın korunması, UNESCO'nun çalışmaları aracılığıyla uluslararası bir endişe konusu haline geldi ve kavramın doğru bir şekilde anlaşılması ile büyüyen küreselleşme karşısında gerek kültürel çeşitliliğin korunmasında gerekse de farklı topluluklar üzerindeki rolünde uzun süredir önemli bir faktör olarak kabul edildi. Somut olmayan kültürel miras unsurlar çevrelerine, doğayla etkileşimlerine ve tarihlerine tepki olarak topluluklar ve gruplar tarafından değişime duyarlı olarak nesilden nesile aktarılır. Aynı topluluklara, kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına saygıyı teşvik ederek bir kimlik ve süreklilik duygusu sağlar. Somut olmayan kültürel miras, UNESCO (2003) tarafından; “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” biçiminde tanımlanmaktadır ve aşağıdaki alanlarda belirir:

*“Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte
sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri,
masallar, fıkralar vb.),*

Gösteri sanatları (karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.),

*Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler (nişan, düğün, doğum, nevrüz, vb.
kutlamalar),*

*Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk
takvimi, halk meteorolojisi vb.),*

*El sanatları geleneği (dokumacılık, nazar boncuğu, telkâri, bakırcılık, halk
mimarisi).”*

Tüm çalışmalar ve tanımlamalar, kültürel mirasın korunması ve geleceğe aktarılmasının çağdaş koruma anlayışı içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Kültürel mirasın insan ile olan ilişkisi, kavramın tüm bu çalışmalara konu olmasında önemli rol oynamaktadır. İnsanın oluşturduğu, insanın geliştirdiği ve zaman içerisinde değişime uğrattığı bu değerler her gün yeni anlamlar kazanarak geleceğe aktarılmaktadır (Konak İrkit, 2019:35). Söz konusu aktarımın kalıcı ya da uzun süreli olması, kültürel miras unsurlarının varlığına tehdit eden unsurlara karşı alınabilecek önlemler ile mümkündür. Nitekim kültürel miras öğelerinin çürümenin kaçınılmaz kaybının yanında, deprem ve sel gibi doğal afetler de zarar verebilmektedir. Buna ek olarak, hırsızlık, savaş, terör ve barbarlık kültürel mirası kazara veya isteyerek tahrip edilmesine yol açan insan faktörlü zararlardır (Akmeşe vd., 2018:3599).

1.3. Kültürel Mirası Tehdit Eden Unsurlar ve Kültürel Mirasın Korunması

Kültürel miras unsurlarının varlığını tehdit eden tehlikeler doğal koşullar ve beşer  koşullar olmak üzere ele alınabilir. Kültürel mirasın çok uzun süredir tehdit altında olduğunu anlamak, kısa vadeli, krize dayalı tepkilerden kaçınmamıza ve uzun süreli, erken uyarı ve izleme teknolojisi ve yöntemleri gibi sistemik çözümler üretmemize olanak tanıyacaktır. Uluslararası sözleşmelerin uygulanmasını teşvik etmek ve iyileştirmek, kültürel çeşitliliğin ve miras boyutlarının tanınmasını teşvik etmek, küresel bağlamda kültürel kimliği güçlendirmek için geniş bir eğitim tabanı geliştirmek, politikaları, mevzuatı ve uygulamaları değerlendirmek, güncellemek ve uygulamak için siyasi taahhüdü güçlendirmek, mirasla ilgili olarak bayındırlık işlerini, mülk yönetimini veya afet sonrası eylemleri iyileştirmek insanların alabileceği önlemlerdendir.

Doğal koşullar kapsamında değişen iklim koşulları (sıcaklık, basınç, rüzgâr, nem, yağış miktarı, yağış şekli, yağış rejimi, asit yağmurları), hava kirliliği, tuzlu sular, erozyon, korozyon, heyelan, deprem, volkanizma, yıldırım düşmesi, hayvan dışkıları, hayvanların doğrudan verdikleri zararlar, bitkilerin aşırı büyümesi gibi doğal koşullar ve süreçler tozlaşma, çatlama, kabuğunu kaldırma gibi etkiler ile doğal ve kültürel miras unsurlarının fiziksel ve kimyasal yapılarında bozulmaya, dayanaklığının azalmasına ve özgünlüğünün değer yitirmesine yol açmaktadır. Doğal süreçler veya risklerin, uygun bilimsel ve teknolojik araçlara bağlı olarak tahmin edilebilir olması daha olasıdır. Doğal süreçler, yalnızca olağanüstü olaylar veya büyük yıkıcı potansiyele sahip doğal afetler yoluyla mirası tehdit etmekle kalmaz, aynı zamanda miras alanı veya anıtın çevresinin bir sonucu olarak, örneğin bir binanın aşınması veya yıpranması gibi kalıcı bir durum olarak da hareket eder. Bu tür süreçler doğaldır, ancak kültürel mirasa karşı temsil ettikleri riski önlemeye yönelik müdahale insani bir sorumluluktur.

Beşer  koşullar kapsamında insanların doğal ve kültürel miras unsurlarına doğrudan müdahale etmeleri (yazı yazma, resim çizme, delikler açma), yangın, madencilik ve ormancılık faaliyetleri, düzensiz kentsel yayılma, trafik, kontrolsüz ve plansız turizm etkinlikleri, plansız ulaştırma alt yapı çalışmaları (karayolu, köprü, demiryolu, otopark, liman tesisleri, havaalanları), düzensiz göç, kaçak kazı, yağma, kundaklama, vandalizm, çatışma ve savaş gibi etkileri doğal ve kültürel miras unsurlarının varlığını tehdit

etmektedir. İnsanların, hükümetlerin ve çıkar gruplarının karşı konulmaz veya kontrolsüz geliştirme uygulamaları, tüm mirasımızda geri dönüşü olmayan hasarlara veya kayıplara yol açmaktadır.

Koruma kavramı, tarihi ve kültürel değerlerin zarara uğramasına neden olan büyük savaşılarından sonra yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Harabeye dönüşen tarihi kent merkezlerini yenileme çalışmaları süresince koruma kavramı birçok tartışmaya neden olmuş, bu tartışmalar sonucunda yapılan çalışmalarla çağdaş koruma bilincinin gelişmesi sağlanmıştır. Kültürel miras kavramı bu süreç içerisinde ortaya konulmuştur. Kültür ve miras kavramlarının koruma bilinci ile yoğurulması ile ortaya çıkan bu yeni kavram yeni koruma perspektifini belirlemiş, planlama disiplini içerisinde yeni planlama arayışlarına girilmesine neden olmuştur (Konak İrkit, 2019:1).

Koruma anlayışının bugünkü durumunu anlayabilmek için korumanın tarihi gelişimini ele almak gerekmektedir. Koruma kavramının ilk olarak yapı düzeyinde (somut kültürel miras) ortaya çıktığı bilinmektedir. İlk koruma girişimlerinde korunan yapıtların dini, ulusal, ideolojik simge olan, yaygın beğeni kazanan yapıtlar olduğu görülürken aynı zamanda bu koruma anlayışının toplum iradesine bağlı olarak zaman içerisinde değişim gösterdiği görülmüştür (Ahunbay, 1996:8). Koruma olayının 20. yüzyıla kadar din, egemenlik, güç gibi kavramlar kapsamında ele alındığı ve uygulandığı görülmektedir. Koruma anlayışının değişmeye ve kentsel çevreyi içerisine almaya başlaması da Dünya Savaşları'nın etkisiyle gerçekleşmiştir. İlk olarak I. Dünya Savaşı sonrasında savaşın etkisiyle yıkılan, tahrip olan değerlere ilgi o dönemde hızla artmıştır. Bu değerlerin korunması için yasal ve yönetsel bir çerçeve belirleme çalışmaları da yine bu yıllarda başlamıştır. 1939 yılında başlayan, 1945 yılında sona eren II. Dünya Savaşı kent ölçeğinde koruma anlayışının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar; 1904 Madrid Mimarlar Kongresi, 1931 Atina Tarihsel Anıtların Korunmasıyla İlgili Mimar ve Teknisyenler 1. Uluslararası Konferansı ve kabul edilen Carta del Restauro (Restorasyon Tüzüğü), 1933 Atina Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi, 1959 yılında Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi (ICCROM)'nin kurulması, 1964 Venedik Tüzüğü, 1965 yılında UNESCO'ya bağlı Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) kurulmasıdır (Erder, 1975; Konak İrkit, 2019:7; Madran ve Özgönül, 2005:117). Koruma kavramının yapılardan yani somut kültürel miras unsurlarından somut olmayan

kültürel miras unsurlarına doğru genişlemesi Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nun 1972 yılında Paris'te imzalanan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Hakkında Sözleşme” ile başlamıştır. Böylece 1904 Madrid Mimarlar Kongresi ile başlayan süreç 1972 Paris Sözleşmesi ile uluslararası nitelik kazanmıştır. 1975 Amsterdam Sözleşmesi, 1980 Nairobi Sözleşmesi ve 1982 Tlaxcala Deklarasyonu, 1985 Granada Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, 1992 Malta Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesi ile süreç 2000’li yıllara kadar güçlenerek devam etmiştir. UNESCO’nun Paris’te 29 Eylül-17 Ekim 2003 tarihleri arasında toplanan 32. Genel Konferansı, 17 Ekim 2003 tarihinde “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”ni kabul etmiştir. Sözleşme, TBMM’nin 19.01.2006 tarihli oturumunda oy birliği ile kabul edilmiş, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun” (No: 5448) 21 Ocak 2006 tarih ve 26056 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve Türkiye’nin taraf olma süreci 27 Mart 2006 tarihinde tamamlanmıştır (<https://www.unesco.org.tr>).

1.4. Ocak Kültürü

Geçmişten günümüze Türk topluluklarının hepsinde ateşe saygı duyulmuş ve faydalanılmıştır. İnanç sistemimizde ateşin kaynağı göktür. Buna bağlı olarak ateş, “Tanrı Bay Ülgen’in kızları tarafından bulunmuş ve insanların hizmetine sunulmuştur” (Ögel, 1989:55). Temizlenmek, kötülüklerden uzaklaşmak ve hastalıklardan korunmak amacıyla da ateşten faydalanılmıştır. Ateş (ocak) yuvanın ve oradaki hayatın sürekliliğinin simgesi (Çoruhlu, 2006:52) sayıldığından, ocak, ailenin temel sembolü kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak “eski Türklerin dini merasimleri, büyük dağ tepelerinde ateş yakılarak, ateş ruhuna et ve süt saçı edilerek yapılmıştır” (Kalafat, 2004:98). Ateş, yüzyıllardır insanın beslenmesinde, ısınmasında, aydınlanmasında ve diğer birçok ihtiyacında kullanılması sebebiyle Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Ateşin sadece kendisi değil közü, külü de halk arasında çok farklı amaçlarla kullanılmıştır. İnsanlar, pekçok doğal ihtiyaçta varlığına gereksinim duyulan ateşten bazen korkmuş bazen de ateşe saygı duymuşlardır. Bu saygıdan dolayı ateş, zamanla toplum içerisinde bir kült haline gelmiştir. Genel olarak beraber kullanıldığı gibi birbirinin yerine de kullanılan “ateş/ocak” kelimeleri çok geniş bir anlam oluşturmuştur (Ateş, 2015:12).

Türk kültüründe her hastalığın ayrı bir ocağı, farklı alanlarda (hastalık ve tedavi yönteminde) uzmanlaşmış ocaklısı bulunur. Bir ocaklı, tedavi etmek kudretini ailesinden kan yoluyla ve kan bağı bulunmayanlar ise el alma-el verme yöntemi ile alır. Bunun için herhangi bir eğitim-öğrenim dönemine ihtiyaç yoktur; fakat ocaklının başarılı olması, güven kazanması için dikkat etmesi gereken kurallar vardır (Acıpayamlı, 1989:26).

Ocak ve ocaklı kavramı halk hekimliği açısından yoğun kültürel bir yapıdadır ve ayrıntılı olarak üzerinde durmak gerekir. Ocakların tarihine bakıldığında sadece Anadolu coğrafyası ve Türk tarihi ile sınırlı olmayıp göç eden diğer Türk boylarının Türk kültür coğrafyasına yayıldıkları alanları da içine alacak şekilde bir değerlendirme yapmak yararlı olacaktır. Türk halk biliminde önemli bir yer tutan ocak/ocaklı kavramının oluşumunda Türkler’in İslâm öncesi inanç unsurları ve bu unsurlar çevresinde oluşan uygulamalar ile kültler, Şamanist inançların payı ocak kavramı üzerinde etkilidir (Tanyu, 1976:286). Anadolu coğrafyası ile sınırlı olmayan ocakların kökeni Orta Asya’ya kadar uzanmaktadır. İslamiyet öncesi dönemde Türk kültür coğrafyasında rakkaslık, hekimlik, şairlik, sihirbazlık, müneccimlik gibi pek çok görev

kam/şaman adı verilen din adamları tarafından yapılmaktadır. İslamiyet'in kabulü ile din adamları (kam/şaman), toplum içerisinde sahip olduğu otoriteyi koruyamamış ve din adamlığı yönünü derviş, şeyh, veli gibi ruhani kişilere devretmiş veya devretmek zorunda kalmış, hekimlik, doktorluk, sağaltıcılık yönlerini ocaklı olarak devam ettirmişlerdir (Akman, 2007:396; Kalafat, 2010:123 ; Öngel, 1997:10). Hastalık sağaltımında uyguladıkları yöntemler, kullandıkları malzemeler ve devam silsileleri ile ocaklar, Orta Asya Türk topluluklarındaki Şamanların hekimlik vazifesini üstlenmiş ve İslami unsurlar ile bezenmiş günümüzdeki uzantılarıdır (Arslan, 2020:31).

Ocak Kavramı

Ocak kavramı Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanmış olan Güncel Türkçe Sözlük'te ocak “*Halk hekimliğinde bir önceki kuşaktan el verme suretiyle aktarılan bilgileri kullanarak belirli bir şikâyeti veya hastalığı iyileştirdiğine inanılan aile*” (TDK, 2021:1786) şeklinde tanımlamaktadır¹.

Ocak, belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltımı gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi ifade eder. Ocaklıların hastalığı sağaltma yöntemleri çoğu kez büyülek işlemlerdir ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya bu maddeyi sürmek, bağlamak gibi ilaç saydıkları gereçleri kullandıkları da olur (Artun, 2011:249). Atadan miras olarak geçen ocaklı geleneği ile hastalıklar tedavi edilmekte, birçok hastalığa bu sayede deva bulunmaktadır. Ocaklılar tedavi ettiği hastalıkların adıyla bilinmektedir. Örneğin sarılık ocağı, bademcik ocağı, siğil ocağı vb. gibi (Epren, 2019:41).

Halk hekimliği görevi üstlenerek hastalıkları tedavi yetisine sahip olan aileye “ocak”, aile içerisinde tedavi işlemi yapan kişiye ise “ocaklı” denilmektedir. Halk hekimliğinde ocak veya ocaklı diye eş anlamda kullanılan iki kelime ile anlamlandırılan kişiler bir veya birkaç hastalığı iyi edebilme gücüne sahip, bu işin metotlarını bilen ve sürekli olarak bu iş ile uğraşan kimselerdir (Duvarcı, 1990:35; Evren, 1951:439). Ocak denince akla belirli hastalıkta uzmanlaşmış, tedavi etme yetisi olan aile gelir. Bu tedavi

¹ Halk hekimliği konusunda çalışma yapan araştırmacılar tarafından ocak-ocaklı ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır: “Belirli hastalıklarla uğraşan aile fertleri” (Şar, 2008:1165) ; “Herhangi bir hastalığı, genellikle sihri yollarla tedavi eden ve kendine ait sağaltma yöntemlerini kullanan kişi” (Öger, 2010:1232) ; “Belirli hastalıkların okuma, sıvazlama, tükürme, çentme, kesme gibi işlemlerle şifasının bulunduğu, tedavi edildiğine inanılan yer ya da kimseler” (Çevik, 2008:133) ; “Belirli hastalıklarla uğraşan aile ve bu ailenin tedavi ile meşgul olan fertleri” (Acıpayamlı, 1969:5) ; “Çeşitli hastalıkları tedavi etme yetisine sahip olan aile ve bu ailenin hastalık tedavi etmekle görevli kişileri” (Kumartaşhoğlu, 2012:212).

ile uğraşan bireylerine ise ocaklı denir. Bir ocaklı tedavi etme yetkisini ailesinden kan yoluyla alır. Bu yetkiyi elde etmek için öğrenim ve eğitim devresine gereksinim yoktur. Herhangi bir ocaklının soyundan gelmesi yeterlidir. Ocaklı olma durumu sadece kan bağı ile olmaz, farklı şekillerde de ocaklı olma vasfı kazanılır. Yalnız ocaklının başarı gösterebilmesi, güven kazanması için dikkat etmesi gereken durumlar vardır (Temizsoylu, 2012:49,50). Ocaklık geleneği, “ocak” inancı hem dîni-sihirî/büyüsel pratikleri barındıran hem de halk hekimliği işlemlerini içeren bir toplumsal örgütlenme biçimidir. Hastalıkları olağanüstü uygulamalarla sağaltma pratiklerini yapanlara “*ocaklı*”, yapıldığı yere de “*ocak*” adı verilmektedir. Anadolu Türk halk kültüründe XI. yüzyıldan bu yana sağlık temelli geleneksel sağaltma teknik ve uygulamalarının sürdürülmesinde etkili olmuştur (Öngel, 1997:2; Karakaş, 2015:320; Altın, 2019:228).

Ocaklılar için tutmacı, çizici, izinli, bakıcı, efsunlu, el almış, eli sebepli, okuyucu veya tılsımlı, nefesi kuvvetli gibi isimler kullanılırken uyguladıkları tekniklere göre yılcıklı, kırık çıkıkçı, bıçakçı gibi farklı nitelendirmeler de yapılabilmektedir (Acıpayamlı, 1968:4; Araz, 1998:85; Aytar, 1977:7953; Küçükbasmacı, 2000:66; Çınar, 2007:173).

Ocakların Önemi

Türk halk hekimliği uygulamaları, binlerce yıllık somut olmayan miras kültürünün önemli kalıntılarıdır. Büyük çoğunluğu Orta Asya’dan Anadolu’ya getirilen yöntemlerden oluşan geleneksel halk tıbbının temel merkezlerini “ocaklar” oluşturmaktadır. Ocaklılar, tedavi uygulamalarında bir veya birden fazla hastalığın tedavisinde halka hizmet sunan sağlık kurumları niteliğindedir. Ocakların kendi içlerinde uzmanlaşma alanına göre özelleştiği görülmektedir. Her ocaklı her hastalığa bakmaz, bazı ocaklar sadece bir hastalığın teşhis ve tedavisi ile ilgilenirken bazı ocaklar ise birden fazla hastalığı tedavi edebilmektedirler (Altındağ, 2021:48).

Geçmişte bu ocaklı ailelerin rolünü şamanlar üstlenmekteydi. Değişen ve gelişen zamanın etkisiyle şamanların fonksiyonlarını yitirmesiyle ocaklı aileler yerini almıştır. Ocaklı aileler aynı zamanda geçmiş bir kökten gelmekte ve geleceğe el verme ya da usta-çırak ilişkisine dayanarak süregelmiştir (Köprüz, 2019:11).

Ocaklılar, kadın veya erkek olabilir, fakat bazı hastalıklar yalnızca kadınlar tarafından yapılan büyüsel işlemler ve emler ile tedavi edilmektedir. Çocuklarda ve bebeklerde görülen hastalıkları sağaltan kişiler genellikle ocaklı hanımlardır. Ters- düz

ocağı, kırk uçurma, sarılık ocağı, korku ocağı, boğmaca ocağı gibi kadınların devam ettikleri ocaklardır (Çiftçi, 2019:221).

Toplum içinde bu insanlar “Allah rızası için.” ve “Allah korkusu ile tedavi ettiklerinden güvenilir insanlar olarak bilinir. Evlerine girmede, sofralarına oturmada kimse bir çekince göstermez. Ocaklıya giden kişi iyileşip döneceğine olan inanç ve tedavi sayesinde iyileşir (Arslan, 2020:64).

Her türün bir icra töresi olduğu gibi ocakların işleyiş tarzına bakıldığında kendi dinamikleri içinde bir takım ritüelleri olduğu görülür. Çok köklü bir geleneğe sahip ocak kültürü işleyiş bakımından yöreden yöreye, bağlı bulunduğu sağaltım merkezine ve tedavi şekline göre farklılıklar gösterir. Ocaklar için sonuç olarak; halk hekimi şamanların/kamların sağaltıcılık özelliklerinin Türk toplumunun düşünüş biçimi, gelenek-görenekleri ve yeni benimsenen İslâm dininin etkisi ile geleneğin devam ettiricileri tarafından nesillere, oradan da şahıslara belli ritüeller ile aktarılması neticesinde günümüze kadar gelen, halk kültürümüzün önemli bir parçası olduğu söylenebilir (Öngel, 1997:10).

Ocakların Özellikleri

Bir kişinin ocaklı olmasında ocağın kendi atalarından olması yani “aynı soydan gelme” durumu halk hekimliğinde yer alan ocak kavramında ana unsurdur. Bu ocaklarda hastalığı tedavi edebilmek için “el alma/el verme” gibi bir ritüelin gerçekleşmesine gerek yoktur. Hasta olan kişilerin hasatlıklarını tedavi edebilmek için bu soyun/ailenin üyesi olmak yeterlidir. Ocaklılar arasında, “el alma” ritüelleri bazen çok sade bir şekilde olabileceği gibi bazen törensel bir işlem biçiminde ocaklı olacak kişi tedavi etme gücünü ailesinde tevarüs ederek almaktadır. Bu durum nesilden nesile, anne ve babadan soydan çocuğa geçerek devam etmektedir (Arslan, 2020:53 ; Görgeç, 2019:200 ; Öncül, 2013:2034; Karakaş, 2015:322-323). Başka herhangi bir işlem yapmasına gerek yoktur. Kendi atalarından olan bu ocağı devam ettiren bu kimselerin herhangi bir öğrenim görmesine de gerekmez. Ocaklık yeteneğini ve gücünü tamamen soydan gelen mistik bir unsur taşır. Bu ocaklı hangi hastalığın tedavisine yeteneği var ise tedavi sırasında yapılması gerekli olan iş ve işlemleri, bu işin pratiğini atasının yaptığı uygulamalardan öğrenir. Zira ocaklı, hastanın nasıl ve ne şekilde tedavi edileceğini, tedavi işleminin hangi günlerde ve kaç gün süreceğini, kendisine de sıçraması muhtemel olan bu hastalığa karşı nasıl tedbir alacağını bilmek ve bunlara uymak mecburiyetindedir (Araz,

1995:85). Ocaklı olan bu kişilerin ocak olma şekilleri farklı nedenlere bağlı olarak anlatılmaktadır. Ocaklı bir ailenin bu vasfa sahip olması, geçmişte ocak'ın atalarının başlarından geçen bazı olaylara dayanır. Bu olaylara bağlı olarak bu soya belli bir hastalık veya hastalıkları iyileştirme yetisi ve gücü verilmiştir. Bu atalar, genellikle iyi hasletlere sahip kişiler olup yaptıkları iyiliklerden dolayı bazı hastalıklara şifa verici olmakla ödüllendirilirler (Kumartaşlıoğlu, 2012:216).

Ocaklar tedavileri maddî beklenti ile yapmazlar. Fakat *Ocak Hakkı* olarak adlandırılan bir miktar para verilir. Genelde gönülden ne koparsa diye verilen ya da istenilen paralardır. Bazı yörelerde tedavi için mutlaka para alınmalıdır. Maddi çıkardan ziyade bu paranın sembolikte olsa alınması gerekir. Ocaklık inancında Şamanizm inancının bir kalıntısı olarak karşımıza çıkan para ya da herhangi bir nesne alma durumunun altında yatan neden; hastalığa sebep olan kötü ruhun paraya ya da nesneye geçmesi sağlanarak kişinin hastalıklardan korunmuş olacağı inancından kaynaklanır. Ayrıca yöredeki bazı ocaklılar mutlaka sembolikte olsa demir bir para aldıklarını aksi halde hastalığın kendilerinde kalacağına inandıklarını ifade ederler (Ülger, 2013:191 ; Arslan, 2020:60).

Ocaklıların hastalıkları tedavi etme yöntemleri çoğu kez büyümlük işlemlerdir; ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya bu maddeyi sürmek, bağlamak gibi “ilaç” saydıkları gereçleri kullandıkları da olur (Boratav, 1994:113-114).

Ocaklarda tedavi sırasında kullanılan eşyaların kullanım şekli ve türüne bakıldığı zaman bu nesnelerin rastlantı olmadığı ve eski Türk inanç sisteminin uzantıları olan ocak, su, ateş, ağaç, taş ve demir kültüne ait unsurlar olduğu görülür. Tedavi için kullanılan malzemeler tedavinin şeklini belirlemede önemlidir. Su, iğne, bıçak ateş, kül, buğday, arpa, çam pürçeği, sarımsak, söğüt dalı, tuz, toprak ve yılanlık taşı ocaklarda en çok kullanılan tedavi malzemelerini oluşturmaktadır. Kullanılan bu materyaller ocağın silsileler halinde süregelen tedavi usulüne bağlı olarak devam etmektedir. Kök yapısında eski Türk inanç sisteminin kalıntıları olan kültler bulunmaktadır (Baysan, 2017:1861,1862).

1.5. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında, araştırma konusuyla ilişkili olan diğer araştırmalara yer verilmiştir.

Üniversitelerde hazırlanan, halk hekimliği kapsamında ocak kültürünün çıkışı, gelişimi ve değişim süreci, günümüzde unutulmaya yüz tutmuş olmalarının nedenleri, devam ettiren ocakçı ve şifacıların varlığı, uygulanan yöntemleri belirlemeye ve belgelendirmeye yönelik çalışmalar olarak öne çıkmaktadır. İlgili araştırmalar yazar soyadına göre sıralanarak sunulmuştur. Bu tezin hazırlanmasında yararlanılan ilgili başlıca araştırmalar şunlardır;

- 1- AKPINAR, B. (2020). Sağlık-Kültür İlişkisi Ekseninde Ocak Kültürü ve Halk Hekimliği: Eski-Aksaray Örneği. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 2- ALTINDAĞ, N. (2021). Siirt'in Kurtalan İlçesinde Halk Hekimliği Uygulamaları. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 3- ARSLAN, M. (2020). Halk Hekimliği Bağlamında Ocaklar: Karaman Yöresi Örneği. Ankara Gazi Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 4- ATEŞ, F. (2015). *Adana Halk Hekimliğinde Ocak Kültü.* Ankara Gazi Üniversitesi SBE Doktora Tezi.
- 5- ÇETİN, A. (1998). *Şanlıurfa Yöresinde Geleneksel Hekimlik Uygulamalarının İncelenmesi.* Ankara Hacettepe Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 6- ÇETİNEL, E. (2019). Erdemli'de Halk Hekimliği Uygulamaları ve İnanışları. Gaziantep. Gaziantep Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 7- ÇEVİK, B. (2008). *Konya'da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü.* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 8- ÇİFTÇİ, T. (2019). *Adıyaman ve Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği.* Dicle Üniversitesi SBE Doktora Tezi.
- 9- DAĞI, F. (2013). *Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma.* Balıkesir Üniversitesi SBE Doktora Tezi.
- 10- DIŞ, Y. (2019). Erzurum İli Horasan İlçesinde Halk Hekimliği. Erzurum Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- 11- EPREM, M. (2019). *Bingöl Halk Hekimliği.* Fırat Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.

- 12- KUMARTAŞLIOĞLU, S. (2012). Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü. Balıkesir Üniversitesi SBE Doktora Tezi.
- 13- KOÇ, H. (2019). Balıkesir’de Sağaltıcı Ocaklar ve Halk Hekimliği Uygulamaları. Balıkesir Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 14- KÖPRÜDÜZ, İ. H. (2019). Siverek Halk Hekimliği Uygulamaları. Mersin. Çağ Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 15- KÜÇÜKBASMACI, G. (2000). *Kastamonu’da Halk Tababeti, İnanış ve Uygulamaları*. Ankara Gazi Üniversitesi SBE Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı.
- 16- ÖNGEL, G. (1997). *Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar*. Denizli Pamukkale Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 17- ÖZDAMAR, M. (2019). Diyarbakır Halk Hekimliği ve Kültürümüzdeki Yeri. Fırat Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 18- SİNOĞLU, S. (2017). *Rize İlinde Geleneksel Halk Hekimliği Uygulamaları*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 19- TEMİZSOYLU, A. (2012). *Ankara’da Halk Hekimliği*. Ankara Hacettepe Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 20- UYAR, A. (2013). *Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları*. Yozgat Bozok Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 21- ÜLGER, Z. (2012). *Aydın ve Çevresinde Halk Hekimliği*. Adnan Menderes Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 22- ÜLVAN, D. (1994). *Kireli (Konya) ve Çevresinde Halk Hekimliği*. Konya Selçuk Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- 23- ZORLUER, S. (2018). *Çayıralan (Yozgat) Yöresinde Halk Hekimliği ve Halk İnançları*. Kayseri Erciyes Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.

2. İKİNCİ BÖLÜM

SAFRANBOLU

2.1. Safranbolu'nun Coğrafi Özellikleri

Karadeniz Bölgesi Batı Karadeniz Bölümü'nde Karabük iline bağlı bir ilçe olan Safranbolu, 41° 14' - 43° 31' kuzey enlemleri ile 32° 41' - 36° 25' doğu boylamları arasında konumlanmaktadır. MTA'nın 1/100000 ölçekli Haritası'nda F29 Paftası'nda bulunmaktadır (Harita 1). Kıyı çizgisinden kuşuçuşu yaklaşık 65 km ve karayolu ile yaklaşık 90 km güneyde yer almaktadır. Karabük il merkezi, Ovacık ve Eflani ilçeleri ile Bartın Ulus ilçesi ve Kastamonu Araç ilçesi ile çevrilidir. Kuzey - güney mesafesi 55 km, batı - doğu mesafesi ise 40 km'yi bulan Safranbolu'nun toplam yüzölçümü 1013 km² olup, 2020 yılı sonu itibari ile nüfusu 67.245'tir. Şehrin en alçak noktasının rakımı 300 m iken en yüksek noktası 1755 m ile Sarı Çiçek Yaylası UzunHüseyin Kıran Tepesi'dir.

Harita 1: Safranbolu Lokasyon Haritası

Aşınmaya karşı dirençsiz kireçtaşı ve marn tabakalarının yaygın olması Safranbolu’da akarsuların aşındırma ve şekillendirme süreçlerine ivme kazandırmış, kuzey - güney yönlü Tokatlı (İncekaya), Akçasu, Düzce (Kirpe) Sırçalı, Sakaralan (Yaci), ve Bulak gibi derin ve dik yamaçlı kanyon vadiler² ile Bulak (Mencilis), Hızar ve Ağzıkara mağaralar³ının oluşmasına sebep olmuştur. Belirtilen kanyon vadiler içerisinde kuzey - güney yönünde akarak Araç Çayı⁴’na karışan Eflani, Dedeler, Ovacuma, Karasu (Toprakcuma), Akçasu, Tokatlı (Gümüş), Tabakhane ve Bulak dereleri akmaktadır. Safranbolu’da sıkça rastlanan fosiller, sahanın dış şelf ortamında çökme gösterdiği ve birikime uğradığını ortaya koymaktadır. Safranbolu Havzası kuzeyde aktif durumdaki Karabük Ters Fayı ve güneyde aktif olmayan Karagöl Fayı arasında bulunmaktadır. Karabük Ters Fayı, Safranbolu Danaköy yakınlarında 650-1100 m yükselti basamağında Sarıçiçek Tepesi yolu üzerinde yüzeyde belirgin şekilde kendisini göstermektedir. Safranbolu sınırları içerisinde doğal göl bulunmamaktadır.

Safranbolu Havzası yükselti ve relief özellikleri göz önünde alındığında Araç Çayı ve çevresini kapsayan “alçak plato sahası” ve Sarıçiçek Yaylasını içeren “yüksek platao sahası” olmak üzere iki ana bölüme ayrılmaktadır. Her iki ana bölümü şekillendiren dış kuvvet Araç Çayı ve kendisine karışan kolları iken, platoluk saha genel itibari ile Mesozoik ve Senozoik yaşlı litolojik birimlerden; kumtaşı, kireçtaşı, kıltaşı, çakıltaşı ve marnlı kayaçlardan oluşmaktadır. İki ana bölüme ayrılan Safranbolu Havzası’nın genel görünümü çevreden merkeze doğru engebeli ve yüksek dağlık kütle, hafif eğimli ve dalgalı ancak dik kenarlı plato, dar ve dik yamaçlı kanyon vadiler ve Araç Çayı taşkın sahası düzlükleri oluşturmaktadır. Safranbolu Havzası genel itibari ile güneyde Araç Çayı ile sınırlanan Esendoğdu Tepesi (1145 m) ile kuzeyde UzunHüseyin Kıran Tepesi (1755 m) arasında yer almaktadır.

² Danaköy ile Gümüş Mahallesi arasında Tokatlı (İncekaya), Bulak (Mencilis) Mağarası ile AraçÇayı arasında Bulak, Yazıköy ile Düzce Köyü arasında Düzce (Kirpe), Düzce Köyü ile Sırçalı Köyü arasında Sırçalı, Konarı ile Yörük köyleri arasında Sakaralan (Yaci) kanyon vadileri bulunmaktadır.

³ Bulak Köyü’nde Bulak (Mencilis), Danaköy’de Hızar, Harmancık Köyü’nde Ağzıkara mağaraları bulunmaktadır.

⁴ Araç Çayı genel itibari ile derine aşındırmanın etkili olduğu yatık yamaçlı bir tabanlı vadi özelliği göstermektedir. Üzerinde akışını sürdürdüğü Tersiyer yaşlı depolar üzerinde zaman zaman menderesler çizmekte ve çökellerini yaymaya devam ederek taşkın sahasını genişletmektedir.

Güneye eğimli bir plato sahası ve kuzey-kuzeybatıya doğru gittikçe yükselen bir topoğrafyaya sahip olması sebebi ile Safranbolu Havzası'nda güneye bakan alanların tüm alanlar içersinde daha fazla yüzdeye sahip olduğu görülmektedir.

Safranbolu Havzası yükselti basamakları bakımından değerlendirildiğinde araştırma sahasının % 69'u 600-800 m, %13'ü 400-600 m, %6'sı 0-400 m, %6'sı +1200 m, %4'ü 800-1000 m ve %2'si 1000-1200 m arasında yer almaktadır (Köseoğlu, 2015:28). Yükseltinin en az olduğu kısımları Araç Çayı çevresi taşkın alanları ve ovalık sahalar, orta yükseltiye sahip kısımları plato alanlar, yükseltinin en fazla olduğu kısımları ise Sarıçiçek Tepesi ve çevresi oluşturmaktadır. Sarıçiçek Yaylası ve çevresi nemli soğuk orman kuşağındaki göknar ve çam gibi ibreli ağaçlardan oluşmaktadır.

Safranbolu Havzası eğim dereceleri bakımından ele alındığında araştırma sahasının %57'si 1-3 derece eğime, %23'ü 3-4 derece eğime, %13'ü 5-6 derece eğime, %6'sı 7-8 derece eğime ve % 1'i +8 derece eğime sahiptir (Köseoğlu, 2015:30).

Heyelanların yaygın olduğu araştırma sahasına ilişkin toprak ve bitki örtüsü haritalarında incelendiğinde Safranbolu Havzası'ndaki en yaygın toprak türünün kahverengi orman toprağı olduğu görülmektedir. Araç Çayı vadisi ve Ovacuma Deresi çevresi hariç ormanlık alanlar başta olmak üzere her yerde bu tür toprağı rastlanmaktadır. Araç Çayı Vadisi ve Safranbolu Platosu'nda Kireçsiz Orman Toprağı, havzanın kuzey ve kuzeydoğusu ile Ovacuma Köyü'nde Gri Kahverengi Podzolik Toprak, Araç Çayı ve Ovacuma vadileri ile diğer akarsuların vadileri boyunca ve yer yer Safranbolu Platosu üzerinde Alüvyal Toprak, dağlık alanlarda etek kısımlarında sel sularının ya da derelerin getirdiğı materyallerin birikmesi ile oluşan Kolüvyal Toprak oluşturduğu görülmektedir.

Karabük İl Tarım Müdürlüğü Arazi Kullanım Haritası ve Bitki Örtüsü Haritası incelendiğinde Safranbolu'da en fazla alanı, eğimin fazla olması sebebi ile VII. Sınıf Araziler meydana getirmektedir. Bu arazi sınıfını VI. Sınıf ve IV. Sınıf araziler takip etmektedir. Tarım topraklarının çoğunluğu tahıl alanı, nadas alanı, yem bitkileri alanı, sebze alanı, meyve alanı, bağ alanı ve baklagil alanı olarak kullanılmaktadır. Sebze meyve alanları Araç Çayı ve Ovacuma Deresi vadileri boyunca ön plandadır.

Safranbolu⁵, Karasal iklim ve Karadeniz ikliminin karşılaşma sahasında bulunması sebebi ile iklim çeşitliliğine bağlı olarak flora⁶ ve fauna⁷ açısından oldukça zengindir. Meteoroloji Genel Müdürlüğü verileri göz önüne alındığında yarı nemli iklim koşullarına sahip Safranbolu’da yıllık ortalama sıcaklık 13.5 °C iken, yıllık ortalama yağış miktarı ise 600 mm civarındadır. Ocak ve temmuz ayları sıcaklık ortalamaları Araç Çayı ve çevresinde en yüksek, kuzeybatıdaki dağlık sahada (Sarıçiçek Yaylası ve çevresinde) ise en düşük değere sahiptir. En yüksek sıcaklık ve toprak sıcaklığı değerlerine temmuz ve ağustos, en düşük sıcaklık değerlerine ise ocak ve şubat aylarında rastlanmaktadır. Donlu gün sayısının en fazla olduğu aylar ocak ve şubat iken mayıs-eylül arasında donlu gün rastlanmamaktadır. Karabük genelinde ve Safranbolu özelinde hâkim rüzgâr yönü kuzeydoğu (NE) ve güneybatı (SW)dır. Safranbolu’da en yüksek nem yüzdelerine aralık ve ocak, en düşük nem yüzdelerine ise temmuz ve ağustos aylarında rastlanmaktadır. Aylık ortalama yağış miktarının en fazla olduğu aylar aralık ve ocak iken, en az olduğu aylar ise ağustos ve temmuzdur. En fazla yağış ilkbahar ve kış mevsimlerinde, en az yağış ise yaz ve sonbahar mevsimlerinde düşmektedir. Kar yağışı ocak ve şubat aylarında en fazla görülmekle beraberinde genel itibari ile kasım-nisan döneminde gerçekleşmektedir. Sisliliğin en fazla olduğu aylar aralık ve ocak iken, en az olduğu aylar ise yaz mevsimi aylarıdır. Dolu yağışına nisan - temmuz döneminde rastlanmakla birlikte dönem içerisinde en fazla mayıs ve en az temmuz ayında gerçekleşmektedir. Mayıs - eylül ayları arası dönem dışında her ay kırılgılı gün yaşanırken, dönem içerisinde kırılgılı günün en fazla olduğu aylar aralık ve ocak iken en az olduğu ay nisan ve ekim aylarıdır.

⁵ Safranbolu’nun ekonomik yapısını, tarım ve hayvancılık faaliyetleri oluşturmakla birlikte, orman ürünleri ve işçiliği de önemli bir yer tutar. Araç Çayı etrafındaki alçak verimli alanlarda toprak, yükselti ve iklim şartlarına bağlı olarak sebze ve meyve tarımı gelişirken, ürünlerin de çeşitlendiği görülmektedir. Buna karşılık kuzeydeki yüksek plato düzlüklerinde ise, yetiştirilen ürün türlerinin azaldığı ve hayvancılığın geliştiği görülmektedir. Ulaşım ağlarının gelişmesine bağlı olarak Karabük il merkezi ile bütünleşmiş durumdadır. Bartın, Zonguldak, Bolu, Çankırı ve Kastamonu illeri ile bağlantısı vardır.

⁶⁶ Safranbolu Havzası’nda görülen ağaç türleri; Uludağ Göknarı, Sarıçam, Karaçam, Kızılçam, Doğu Kayını, Saplı Meşe, Sapsız Meşe, Pınal Meşesi, Türk Fındığı, Gümüş İhlamur, Akçağaç, Yabani Kiraz, Üvez, Ahlat, Titrek Kavak ve Kızılağaç’tır. Safranbolu Platosu güneyine doğru ve Araç Çayı taşkın vadisi çevresinde Karadeniz ardı relikt Akdeniz bitki topluluklarından kızılçam, meşe, menengiç, sakız ve sandal rastlanmaktadır. Karadeniz iklim bölgelerinde genellikle ağaçların çeşitli yollardan tahrip olduğu yerlerde bu ağaçların yerini psödomaki denilen çalı türleri ya da ağaçcıkların (Şimşir, Kızılcık, Adi Fındık, Yalancı Defne, Akçakesme, Mor çiçekli ağaç gülü, Muşmula, Mürver, Böğürtlen, Menengiç, Karaçalı ve Sandal) aldığı görülmektedir. Araştırma sahasında Kardelen, Yüksük otu, Ökseotu, Kuşburnu, Adaçayı, Kekik, Isırgan, Yabani çilek, Sığırkuyruğu, Akdügme (endemik) ve Çan çiçeği gibi ot türleri de yaygındır.

⁷ Safranbolu Havzası’nda görülen başlıca hayvan türleri; ayı, kurt, tilki, geyik, karaca, yaban domuzu, ağaç sansarı, tavşan, sincap, porsuk ve kirpidir.

2.2. Safranbolu'nun Tarihi Özellikleri

Bizans İmparatorluğu döneminde önemli bir kent olarak karşımıza, öncesinde Theodorapolis ve Bizans döneminde “Dadyvron (Kale Mevkii)” adı ile anılan Safranbolu karşımıza çıkmaktadır. Dadyvron, Pompeipolis (Kastamonu-Taşköprü) ve Kladiopolis (Bolu) hattındaki Roma yolu güzergahında bulmaktaydı. 11. Yüzyıldan itibaren gerçekleşen Türk zaferlerine ve ilerleyişine karşın Dadyvron - Kastamonu - Eflani - Bartın çevresinde Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyeti 12. Yüzyıl sonuna dek sürmüştür. 1196 yılında Dadyvron Kalesi, Anadolu Selçuklu hükümdarı II. Kılıçarslan'ın oğlu Ankara Meliki Muhiddin Mesud tarafından 4 aylık kuşatma sonucunda fethedilmiş ve bölgede Anadolu Selçuklu Devleti (1075-1308)'nin egemenliği başlamıştır. Fetihden sonra kentin adı “Zalifre” olarak değiştirilmiş, Türkler önce Burglu (Kale) eteklerine yerleşmişler ardından yerleşmenin sınırları bugünkü Çarşı'ya doğru genişlemiştir. Günümüzde Gümüş Deresi ile kalenin bulunduğu tepe arasında kalan ve Kalealtı Mevkii olarak bilinen saha (Cami-i Kebir ve Karaali Mahallesi), fetihden sonra Zalifre'de Türklerin ilk yerleştiği alanlar olarak bilinmektedir. Zalifre ve çevresi, 1213 yılında Anadolu Selçuklu Devleti Emiri Hüsameddin Çoban Bey tarafından Kastamonu'nun fethedilmesi üzerine Kastamonu merkezli bir uç beyliği olarak kurulan Çobanoğulları Beyliği (Kastamonu, 1211-1309)'ne bağlanmıştır. Böylece Karatekin Beyliği'nin ardından bölgede tekrar bir beylik dönemi başlamıştır. Çobanoğulları Beyliği ile Zalifre yerine “Borlu” adı kullanılmaya başlanmıştır. 1292 yılında Borlu - Eflani - Kastamonu ve Sinop bölgesini kapsayan sahanın yönetimi devlete sağladıkları önemli hizmetlerinden dolayı Candaroğulları'na verilmiş ve Şemseddin Yaman Candar, Eflani'yi merkez yaparak Candaroğulları Beyliği (1292-1461)'ni kurarak bölgenin kontrolünü sağlamış ve 1354 yılına kadar sürdürmüştür. 1322 yılında doğu komşusu Pervaneoğulları Beyliği'ne son veren Candaroğulları Beyliği Batı ve Orta Karadeniz bölümlerine egemen olmuş, gücünü daha da artırmış, batı komşusu Taceddinoğulları Beyliği ile dostane ilişkiler sürdürürken batı komşusu Osmanlı Devleti ile rakip duruma gelmiştir. Bu durum savaşa dönüşmüş ve Borlu'nun Osmanlı Devleti tarafından ilk fethi 1354 yılında Osmanlı Sultanı Osman Bey'in oğlu Şehzade Gazi Süleyman Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten sonra Borlu, yaklaşık 40 yıl boyunca Osmanlı Devleti ile Candaroğulları Beyliği arasında el değiştirmiştir. 1392 yılında Osmanlı padişahı Yıldırım Beyazıd, Candaroğulları Beyliği'ni yenilgiye

uğratarak tüm Borlu ve Kastamonu topraklarını ele geçirmiştir. Fatih Sultan Mehmed 1460 yılında Kastamonu'yu, 1461 yılında da Sinop'u ele geçirerek İsfendiyoğulları Beyliği'ne son vermiştir. Böylece Batı ve Orta Karadeniz bölümlerinde 460 yıl sürecek Osmanlı Devleti hakimiyeti başlamıştır.

Osmanlı Devleti'ne kadar tarım ve hayvancılığın ön planda olduğu Safranbolu'da bu dönemden itibaren el sanatları ve dericilik ön plana çıkmış, ticaret önem kazanmıştır. Lonca Teşkilatı'nın kurularak aktif şekilde işlev görmesi, 16. yüzyılda Yemeniciler Arastası'nın kurulması, 17. yüzyılda tüccarların dinlenmesi ve ticaret yapması amacı ile Cinci Hanı'nın açılması bu durumu desteklemektedir. 16. yüzyılda yöreye yerleşen Taraklı Aşiretinden dolayı Borlu adı zamanla "Taraklıborlu/Daraklıborlu" olmuştur. Taraklıborlu, 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Bolu Sancağı'na bağlı bir kaza idi. Bu dönemde Safranbolu "Yörükân-i Taraklıborlu ve Medine-i Taraklıborlu" olmak üzere iki kısımdan oluşmaktaydı. Taraklıborlu ismi 17. yüzyılda Zağferanborlu (Za'feranborlu), 18. Yüzyılda Medine-i Taraklıborlu, 19. yüzyıl sonunda ise Zağferanbolu (Za'feranbolu)'ya dönüşmüştür. 1870 yılında Safranbolu'da Belediye Teşkilatı kurulmuş ve Hacı Mehmet Ağa ilk belediye başkanı olarak göreve başlamıştır. 1886 yılında Sultan II. Abdülkâmit'in emri ile kurulan Safranbolu Frengi Hastanesi, şehre sağlık alanında önem kazandırmıştır. 1923 yılında gerçekleşen nüfus mübadelesi ile Safranbolu'da Türk nüfus egemen duruma gelmiş, sosyo-ekonomik yaşamda değişimler yaşanmış, işgücü açığı ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında dericilik, yemenicilik, demircilik, bakırcılık, kalaycılık, sayacılık, nalbantlık, semercilik, bağcılık ve safran üretimi ile Safranbolu önemli bir üretim ve ticaret şehri konumundaydı. Bağlar kesiminde gelişen bağcılık (Çavuş Üzüümü) faaliyeti, Rumların da şarap üretimi ile Kıranköy'deki Rum dükkanlarında ve mahzenlerinde şarap satımını ön plana çıkarmıştır. Aynı zamanda Bolu Gerede ve Sinop arasındaki kervan ticareti yolu üzerinde konaklama noktası olması sebebi ile ulaşım açısından da önem taşımaktaydı. 1927 yılına kadar Kastamonu iline bağlı olarak idari yapısını sürdüren Safranbolu kazası, bu yıldan itibaren Zonguldak iline bağlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Zağferanbolu/Za'feranbolu/Zafranbolu olan şehrin ismi, 1940'lı yıllarda "Safranbolu" olarak adlandırılmıştır. 1941 yılında nahiyeye dönüşen Safranbolu, kendisine bağlı birer bucak olan Ulus, Eflani ve Karabük'ün ayrılması sonrasında 1953 yılında ilçe konumuna gelmiştir. 6 Haziran 1995 tarihinde

Karabük'ün il olması ile Karabük'ün ilçesine dönüştürülmüştür. Bu yıldan itibaren Safranbolu, Eski Çarşı'nın sosyo-ekonomik canlılığını kaybetmesine karşın KARDEMİR işçileri ve memurlar açısından havasının temiz, ulaşımın kolay, kiraların ucuz olması gibi sebeplerle tercih edilmeye devam edince Safranbolu tekrar eski konumuna kavuşmuştur. Safranbolu, 17 Aralık 1994 tarihinde UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girerek koruma altına alınmıştır.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAFRANBOLU'DA OCAK KÜLTÜRÜ

3.1. Safranbolu'da Ocak Kültürü

Safranbolu'da tespit edilen ocaklar ve bu ocaklarda uygulanan tedavi yöntemlerinin araştırılması esnasında ulaşılan bilgiler doğrultusunda; ilçede çeşitli ocak türlerinin bulunduğu ve ocaklıların tedavi yöntemlerinde farklılıklar gösterdiği, ayrıca bu tedavi yöntemleri bakımından benzerlik gösteren ocaklar da bulunduğu görülmektedir. Genellikle hastalıkların tedavi yöntemleri madensel, bitkisel, hayvansal ve dinsel yöntemler kullanılmaktadır. Safranbolu'da ocak kültürünün özellikleri, Anadolu'nun genelindeki ocak kültürü ile benzerlik göstermektedir. Ocaklı olma yolları, ocak ziyaret ritüelleri, ocakların isimlendirilmesi gibi hususlarda Safranbolu halkı ritüellere bilmekte ve uymaktadır.

Safranbolu'da uygulamalarına devam ettiği tespit edilen ocaklar; alazlama ocağı, çizdirme ocağı, çıban / siğil / it dirseği (arpacık) ocağı, dalak kesme ocağı, köstebek ocağı, nazar (kurşun dökme) ocağı ve sarılık ocağıdır. Safranbolu ilçesine bağlı Ovacuma Köyü'nde tespit edilmiş olan dalak kesme ocağı ise bugün faal değildir (Tablo 1).

Tablo 1. Safranbolu'da Bulunan Ocaklar, Konumları ve Durumları

Ocak	Konumu	Durumu
Alazlama Ocağı	Safranbolu - Navsaklar Köyü	Faaliyettedir.
Çizdirme Ocağı	Safranbolu - Tayyip Köyü Safranbolu - Ovacuma Köyü Safranbolu - Ovaköseler Köyü	Faaliyettedir.
Çıban / Siğil / İt Dirseği (Arpacık) Ocağı	Safranbolu - Yörük Köyü Safranbolu - Konarı Köyü	Faaliyettedir.
Dalak Kesme Ocağı	Safranbolu - Ovacuma	Faaliyette değildir.
Köstebek Ocağı	Safranbolu - Karıt Köyü	Faaliyettedir.
Nazar (Kurşun Dökme) Ocağı	Safranbolu - Tintin Köyü Safranbolu - Ovacuma	Faaliyettedir.
Sarılık Ocağı	Safranbolu - Eski Çarşı Mevkii	Faaliyettedir.

3.1.1. Ocaklı Olmanın Yolları

Farklı yöntemler ile sağaltma işlemi yaparak hastaları tedavi eden/şifaya vesile olan ocaklıların, ocaklarında hastaları tedavi edebilme yetenekleri / sağaltma gücü kendilerine farklı şekillerde aktarılmaktadır. Araştırma sahasında belirlenen ocaklı olma yolları ve özellikleri şu şekilde karşımıza çıkmaktadır.

3.1.1.1. Ocak Soyundan Gelme

Bireyin ocaklı olmasındaki öncül ve en etkin unsur, ocak soyundan geliyor olmasıdır. Çünkü sağaltma yeteneğinin atalarından kendisine kan yolu ile geçtiği kabul edilmektedir. Bu sebeple birey el alma gibi bir uygulamaya ihtiyaç duyulmadığı gibi kendisi de gelecek nesillere tedavi yeteneğini aktaracak olduğundan dolayı el verme gibi bir uygulamaya da ihtiyaç duymamaktadır. Bireyin yapması gereken, sağaltma konusunda (hastalığın teşhisi, tedavi yönteminin, uygulanma şeklinin ve süresinin belirlenmesi) pratik kazanabilmek için ocaklıyı izlemesi ve yapması gerekenleri dinleyerek öğrenmesidir. Aynı şekilde kendisi de ileride pratiklerini ve bilgilerini ocaklı adayına aktaracaktır.

3.1.1.2. El Alma/Verme Yöntemi

Bireyin ocaklı olmasındaki diğer bir unsur, ustasından el almasıdır. El alma/verme ritüeli şu şekilde gerçekleşir: El veren ocaklı avucuna tükürür, el alan ocaklı bunu yalar, bu esnada el veren ocaklı dualar okur ve el alan ocaklının yüzünü nefesi ile üfürür, okuduğu suyu içmesini ister. Böylece el veren ocaklının sağaltma yeteneği el alana geçmiş olur. El alan ocaklı el veren ocaklının elini öperek alına değdirir ve “elini aldım” der. El veren ocaklı da el alan ocaklının sıvazlayarak “elim senin” der. Bu ritüelde tükürüğün yalanması, duaların okunması, suyun içilmesi, el sıvazlanması ve üfürme gibi pratikler el alan ve el alan arasındaki manevi bağın gücü hem simgelemekte hem de artırmaktadır. “Üfürüğü/nefesi kuvvetli” söylemi, bu pratikten gelmektedir. Ocak kültüründe el verme ritüeli ocaklının soyundan olan ya da olmayan sadece bir kişi ile gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple el veren ocaklı yıllarca gözlem yapabilmek (yeteneğini, sabrını, güvenirliliğini) amacı ile el verme ritüelini yaşlandığında ya da

sağaltma işlemini yapamayacak duruma geldiğinde belirlediği kişi ile gerçekleştirir. Eğer çırağı kendi soyundan ise “**ocaklı**”, kendi soyundan değilse bu ocaklıya “**izinli**” adı verilir. El alma ritüeli için bir yaş sınırı yoktur yeter ki el alacak adayın tedavi yöntemlerini kavrayacak ve uygulayacak düzeyde büyümüş olsun. Genel itibari ile kadın ocaklı kadına, erkek ocaklı erkeğe el verir.

Ocaklı, kendinde bulunan iyi etme gücünü ve yeteneğini, aile içinde kendisinden sonra bu işi yürüteceğine inandığı çocuğuna veya yine kendi soyundan gelen birisine sembolik bir mahiyette olan “el verme” işlemiyle devreder. Nesilden nesle aktarılan ocaklık geleneği el verme, ağıza tükürme, sıvazlama gibi hareketle açıklanabilecek farklı şekillerde olabilmektedir. El verme işi birkaç kişinin önünde yapılır. El vermede evin büyüğü kime el verecekse bir nesneyi üç defa alır, verir. El alacak kişi de ocaklığı almaya niyet eder. Yaşlı kişi üç kere her defasında “Eli alacak kişiye” diyerek el verir ve el alan kişi de her defasında “Elini bana verdin mi?” diye sorar. El verecek olan kişi de üç kez “Elimi sana verdim” diye yanıt verir. El alan kişi de “Aldım, kabul ettim” şeklinde ona cevap verir. Bunun sonrasında yaşlı kişi el verdiği kişinin yüzüne üç defa tükürür ve arkasını sıvazlar. El verme geleneği, ocak olan kişinin avucundan un, tuz ve kül yalama veya geleneği devam ettirecek kişinin ağzına tükürme gibi uygulamalar ile de gerçekleşmektedir. Bu ritüellerden sonra da el alan kişi yaşlı kişiyle aynı yetkilere sahip hale gelir. Ocaklarda erkek, kadın ayrımı olmaksızın her iki cinsiyet el alıp el verebilir. El verme; ocaklı olan kişilerin aynı sülaleden geleneği sürdürebilecek olan bir kadın veya kadına, bu tedavi edici uygulamayı devam ettirebilmesi için verilen icazettir. Ocaklı, kızına ve gelinine el verebilse de ocaklık kızıdan çocuğuna geçmez. Ocak geleneğinde, el verme yalnızca aynı soydan olan kişiye verilmez. Aileye mensup olmayan kimselere de el verilebilir. Ocaklı, kendi soyundan olmayana bu gücünü, istediği kişiye kendi elinden üç kez tuz yalatarak ya da elini öptürerek de aktarabildiği görülür. Aile dışında ocaklığı yürüteceği düşünülen ve el verme yoluyla hastalıkları iyileştirme izni alan kişiye, “kan bağlantısına dayanmayan ocaklıya izinli denilmektedir.” El alan ve ocaklı olan kişi atasından, ustasından öğrendiği tedavi yöntemlerini hastalar üzerinde uygulamaya başlar. (Çevik, 2008, s133-134 ; Alptekin, 2011:141 ; Öger, 2010:1232 ; Öngel, 1997:11 ; Taş, 2017:51; Çiftçi, 2019:215 ; Erer ve Can, 2017:84 ; Çıblak, 2004:205).

3.1.1.3. Rüya Görme Yolu İle

Birçok hastalığı tedavi etme yeteneği veya gücü olan ocaklı dediğimiz kişiler çeşitli yöntemlerle bu yeteneğe veya güce ulaşmaktadırlar. Bu yöntemlerin bir diğeri de “rüya yoluyla ocaklı olma” şeklidir. Bu kişiler belirli ölçütlerin olduğu el alma/el verme ritüellerinden çok farklı olan rüya yoluyla ocaklı olabilmektedir. Rüya yoluyla ocaklı olmada, ocaklı kişiler büyüklerinden aldıkları olağanüstü şifa dağıtma kudretini “rüya motifi” ile desteklemektedirler. Birey rüyasında peygamberimizi, Hz. Fatma annemizi, bir veliyi ya da manevi bir varlığı gördüğünü ve kendisinin bir hastayı tedavi ettiğini söyler. Böylece birey tedavi ettiği hastalık konusunda ocaklı olur (Zorluer, 2018:63).

Çocukluktan itibaren bu kültür çevresinde yetişen kişiler bu ortamın etkisiyle psikolojik olarak “rüya motifinin” alt yapısına hazırlanmakta, bilinçaltı eğilimler ve imgeler bu motifin alt yapısını kurmaktadır. Ocaklı kişiler, özel oldukları hissini “rüya motifi” ile taçlandırmak suretiyle şifa dağıtma pratiklerine başlamaktadırlar. Bazı ocakların temelinde rüyada görülen Hz. Muhammet ve Hz. Fatma, Hızır ve din büyükleri yatmaktadır. Bazı rüyalarda bir kişiden ziyade belirsiz bir karartı veya sadece bir sestten oluşabilmektedir (Acıpayamlı, 1968:5 ; Arslan, 2020:59).

3.1.1.4. Hastalık Geçirme Yolu İle

Hastalık geçirme yoluyla ocaklı olma çok sık karşılaşılan bir ocaklı olma yolu değildir. Birey uzun süreli ağrılı bir rahatsızlığa yakalanır, tıbbi tedavi bulamaması üzerine bir ocağa gider, ocaklı kendisini tedavi eder, hastanın bedenindeki ağrı hastanın bir yerinde toplanır, bu ağrının toplandığı yerde daha önceden var olmayan bir kemik derinin altında belirir. Böylece hasta artık bir ocaklı olur.

3.1.2. Ocak Türleri

Safranbolu’da tespit edilen ocaklar ve bu ocaklarda uygulanan tedavi yöntemleri aşağıda belirtilmiştir.

3.1.2.1. Alazlama Ocağı

“Ateşle temizlenme” anlamında kullanılan alazlama, cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılan bir tedavi aracıdır. Alazlama; stres, ruhun sıkılması, nazar, aşırı soğuk ve sıcakların sebep olduğu genellikle sonbahar ve ilkbahar aylarında ortaya çıkan, cildin el, yüz, eklem ve ayak bölgelerinde görülen kızarıklar ve aşırı kaşınmaya bağlı oluşan su kabarcıklarından oluşan reaksiyonel bir cilt hastalığıdır. Modern tıpta karşılığı ürtiker ya da kurdeşen olarak ifade edilmektedir.

Pek çok kültürde olduğu üzere Türk kültüründe de ateş ile ilgili inançlar yaygındır. Ateş hem ceza hem de tedavi (yok edici ve temizleyici olmasından dolayı) aracı olarak kullanılagelmiştir. Nitekim Gök-Türk inancına göre ateş birçok şeyi temizler ve kötü ruhları kovar. 6. Yüzyılda Batı Gök-Türk Hakanı’nı ziyarete gelen Bizans elçileri, ateş arasından geçirilerek hakanın huzuruna çıkartılmıştır. Kazak ve Başkurt Türkleri, tutuşturdukları yağlı bez parçası ile hastanın çevresinde “alas alas” diyerek dolaştırırlar ve bu işleme “alazlama” adını vermişlerdir. Altay Türkleri’nin kam dualarında “alas” kelimesi fazlaca kullanılmaktadır. Benzer şekilde Yakut Türkleri’nin oyun kamlarında kötü ruhları kovak amacı ile okudukları efsunlarda “alias alias” diye bağırırlarmış (Radloff, 2009: 274).

Safranbolu ilçesi Navsaklar köyü 1955 yılı doğumlu Sultan SÖNMEZ, alazlama yöntemi ile cilt hastalığına tedavi uygulamaktadır. Kayınvalidesinden öğrendiğini ve kimseye el vermediğini belirten Sultan Hanım, alazlama tedavisini şu şekilde uygulamaktadır: *Süpürge teli ve koyun yünü, kibrit ya da çıra ile yakılarak küle dönüştürülür ve elde edilen kül ocaklı tarafından parmağı yalanarak alınıp ciltteki hastalıklı bölgeye sürülür. Bu uygulama 3 kez tekrar edilir. Tekrarların ardından ocaklı tarafından nazar duası ve diğer dular (“Allah’ım benim elim değil Hz. Fatıma anamızın eli”; “Ya Şafi, Rabb’im şifa senden”) okunurken hasta tarafından üç sefer parmağını ıslatarak kül yalanır. Tedavi sonrasında ocaklı tarafından hastadan ortalama 3 gün boyunca bulgur, mısır ve fasulye gibi tarım ürünlerini yememesi istenir.*

3.1.2.2. Çizdirme Ocağı

Çizdirme, cilt hastalıklarının tedavisinde kullanılan bir tedavi aracıdır. Çizdirme; stres, ruhun sıkılması, nazar, aşırı soğuk ve sıcakların sebep olduğu genellikle sonbahar ve ilkbahar aylarında ortaya çıkan, cildin el, yüz, eklem ve ayak bölgelerinde görülen demir para büyüklüğündeki kızarıklar ve aşırı kaşınmaya bağlı oluşan reaksiyonel bir cilt hastalığıdır.

Türk kültüründe ağaç ile ilgili inançlar yaygındır. Ağaç hem tanrının bir temsilcisi olarak kabul edilmiş hem de tedavi aracı olarak kullanılmıştır. Nitekim Türk kültüründe defalarca ölmesine karşın tekrar dirilebilen ağaç bu özelliği ile hem büyümlü ve şifalı hem de kökleri sayesinde yeraltına uzanabilmesi sebebiyle yeraltındaki ruhlara ulaşabilmektedir (Raoux, 2005:164).

Safranbolu ilçesi Tayyip Köyü'nde ikamet eden Fikriye AKIN, çizdirme yöntemi ile cilt hastalığına tedavi uygulamaktadır. Kayınvalidesinden öğrendiğini ve kimseye el vermediğini belirten Fikriye Hanım, çizdirme tedavisini şu şekilde uygulamaktadır: *Meşe-pelit odunu kibrit ya da çıra ile yakılarak küle dönüştürülür ve elde edilen kül ((yok edici ve temizleyici olmasından dolayı)) ocaklı tarafından parmağı yalanarak alınıp ciltteki hastalıklı bölgeye sürülür. Sürüm işleminden sonra yörede bük olarak da ifade edilen kuşburnu dikenini ile hastalıklı bölge üzerinde çizikler atılır. Bu esnada ocaklı tarafından nazar duası ve diğer dular (“Allah’ım benim elim değil Hz. Fatıma anamızın eli”; “Ya Şafi, Rabb’im şifa senden”) okunurken hasta tarafından üç sefer parmağını ıslatarak kül yalanır. Tedavi sonrasında ocaklı tarafından yara üzerinde gezdirilen kuşburnu dikenleri küllerin üzerine konularak kurumaya bırakılır, hastadan ortalama 3 gün boyunca turşu, ekşi, acı, salatalık ve fasulye yememesi aynı zamanda ertesi gün kendisine verilecek külü yalaması istenir. Eğer hastalık iyileşmez ise tedavi yöntemi tekrarlanır. Çizdirme yönteminde farklı bir uygulama olarak şunlar da yapılmaktadır: 7 adet arpa tanesi, tuz ve gelincik derisi, ciltteki hastalıklı bölgeye dualar okunarak sürülür. Bu işlem hastanın yanında getirdiği sabun üzerinde de gerçekleştirilir ve sabun hasta tarafından her banyoda kullanılır. Ayrıca hastaya verilen kül ile hasta hastalıklı bölgeyi ovalar.*

Safranbolu ilçesi Tayyip köyünde ikamet eden Münevver KAYA, çizdirme yöntemi ile cilt hastalığına tedavi uygulamaktadır. Aynı köyeden bir kadından öğrendiğini ve kimseye el vermediğini belirten Münevver Hanım, çizdirme tedavisini benzer şekilde Fikriye Hanım gibi uygulamaktadır: *7 adet arpa tanesi ve tuz, ciltteki hastalıklı bölgeye dualar okunarak sürülür. Bu işlem hastanın yanında getirdiği sabun üzerinde de gerçekleştirilir ve sabun hasta tarafından her banyoda kullanılır. Ayrıca hastaya verilen kül ile hasta hastalıklı bölgeyi ovalar.*

Safranbolu ilçesi Ovacuma köyünde ikamet eden Fatma AYDIN, çizdirme yöntemi ile cilt hastalığına tedavi uygulamaktadır. Kayınpederinden öğrendiğini ve şu ana kadar kimseye el vermediğini, gelinine el vereceğini belirten Fatma Hanım, çizdirme tedavisini benzer şekilde Fikriye Hanım gibi uygulamaktadır: *7 adet arpa tanesi ve tuz, ciltteki hastalıklı bölgeye dualar (3 İhlas, 1 Fatiha) okunarak sürülür. Bu işlem hastanın yanında getirdiği sabun üzerinde de gerçekleştirilir ve sabun hasta tarafından her banyoda kullanılır. Ayrıca hastaya verilen kül ile hasta hastalıklı bölgeyi ovalar.*

Safranbolu ilçesi Ovaköseler köyünde ikamet eden İsmail GÜNDÜZ, çizdirme yöntemi ile cilt hastalığına tedavi uygulamaktadır. Babasından öğrendiğini ve şu ana kadar kimseye el vermediğini belirten İsmail Bey, çizdirme tedavisini benzer şekilde Fikriye Hanım gibi uygulamaktadır: *7 adet arpa tanesi ve tuz, ciltteki hastalıklı bölgeye dualar (3 İhlas, 1 Fatiha) okunarak sürülür. Bu işlem hastanın yanında getirdiği sabun üzerinde de gerçekleştirilir ve sabun hasta tarafından her banyoda kullanılır. Ayrıca hastaya verilen kül ile hasta hastalıklı bölgeyi ovalar.*

3.1.2.3. Çıban / Siğil / İt Dirseği (Arpacık) Ocağı

Çıban ya da siğil; stafilokok adlı bakterilerin yol açtığı cildin el, eklem ve ayak bölgelerinde görülen kabartı şeklindeki enfeksiyonel bir cilt hastalığıdır. İt dirseği (arpacık) ise genel olarak göz kapağının uç kısmında ya da kıl dibinde oluşan kabartı şeklindeki enfeksiyonel bir cilt hastalığıdır. Modern tıpta karşılığı hordelum olarak ifade edilmektedir.

Safranbolu ilçesi Yörük köyü doğumlu İsmail Bekir ÖZKÖK ve kız kardeşi Aliye ÖZKÖK ile çizdirme yöntemi ile cilt hastalığına tedavi uygulamaktadır. Dedesinden el verme yöntemi ile ocaklı olduğunu belirten Aliye Hanım, çizdirme

tedavisini şu şekilde uygulamaktadır: 9 adet arpa tanesi ve 1 adet yumurta hazırlanır. Arpa tanelerini akına batırabilmek amacı ile yumurtanın üzerinde bir delik açılır, arpa taneleri yumurta akına batırılarak çıkarılır. Çıkartılan her bir arpa tanesi sırası ile “t” harfi şeklinde üstü çizilen çıbanın üzerinde ocaklı tarafından nazar duası ve diğler dular (“Allah’ım benim elim değıl Hz. Fatıma anamızın eli”; “Ya şafı, Rabb’ım şıfa senden”) okunarak gezdirilir, gezdirildikten sonra yumurtanın içerisine atılır. Bu işlem 9 kez tekrarlanır. Tedavi bittikten sonra içerisi arpa taneleri ile dolu olan yumurta hayvan gübresi ierisne gömülür. Bazen yumurta ve arpa taneleri yerine siğılin çevresinde gezdirerek siğılin sınırlarını belirlemek ve siğılin üzerini kapatmak amacı ile yörede siğıl otu olarak ifade edilen sinir otu (plantago) da kullanılır. Duların okunduğı siğıl otunun bir kısmını hasta yemeklerine katıp tüketir bir kısmını da yüksek bir yere koyarak kurumaya bırakır. Böylece siğıl otu kurudukça siğıl de kuruyup yok alacaktır.

Safranbolu ilçesi Konarı köyünde ikamet eden Melek ZER, siğıl hastalığına tedavi uygulamaktadır. Anneannesinden el verme yöntemi ile ocaklı olduğunu ve kendisinin de anestezi uzmanı olan torununa vereceğini belirten Melek Hanım, siğıl tedavisini şu şekilde uygulamaktadır: 9 adet arpa tanesi ve 1 adet yumurta hazırlanır. Arpa tanelerini akına batırabilmek amacı ile yumurtanın üzerinde bir delik açılır, arpa taneleri yumurta akına batırılarak çıkarılır. Çıkartılan her bir arpa tanesi sırası ile “t” harfi şeklinde üstü çizilen çıbanın üzerinde ocaklı tarafından nazar duası ve diğler dular (“Allah’ım benim elim değıl Hz. Fatıma anamızın eli”; “Ya şafı, Rabb’ım şıfa senden”) okunarak gezdirilir, gezdirildikten sonra yumurtanın içerisine atılır. Bu işlem 9 kez tekrarlanır. Tedavi bittikten sonra içerisi arpa taneleri ile dolu olan yumurta hayvan gübresi ierisne gömülür. Bazen yumurta ve arpa taneleri yerine siğılin çevresinde gezdirerek siğılin sınırlarını belirlemek ve siğılin üzerini kapatmak amacı ile yörede siğıl otu olarak ifade edilen sinir otu (plantago) da kullanılır. Duların okunduğı siğıl otunun bir kısmını hasta yemeklerine katıp tüketir bir kısmını da yüksek bir yere koyarak kurumaya bırakır. Böylece siğıl otu kurudukça siğıl de kuruyup yok alacaktır.

Safranbolu ilçesi Sırçalı köyü doğumlu, Konarı köyü ikametgahlı Muazzez NAL it dirseğı (arpacık) hastalığına tedavi uygulamaktadır. Muazzez Hanım, it dirseğı (arpacık) tedavisini şu şekilde uygulamaktadır: Bir kaba doldurduğı su içersine nazar otu koyar ve bu suya yüzünü dönerek 3 kez Ayet el-Kürsi, İhls-ı şerif, Fatıha Sresi, Felk ve Ns Süreleri okur. Sonrasında “Benim elim değıl, Fatma ananın eli” diyerek

bu suyu hastaya verir. Nazar otunu da kuruması için bir kenara koyar. Hastanın bu sudan üç gün boyunca akşam güneş batmadan ve sabah güneş doğmadan çıban veya sivilcenin üzerine sürmesini ister. Su ile yıkandıkça hastalık geçer.

3.1.2.4. Dalak Kesme Ocağı

Safranbolu’da dalak (karın) şişmesi rahatsızlığı olan hastaların gittiği ocak, dalak kesme ocağıdır. Safranbolu ilçesi Ovacuma köyünde şu anda aktif olmayan bir dalak ocağı bulunmaktadır. Sırt üstü yatırılan hastanın karnına bir beze sarılı ya da tahta parçası üzerine hayvan dalağı konur ve ocaklı elindeki bir baltayı dalağa dokundurur. Hasta, dalağı bir kesici alet ile kesilecekmiş izlenimi uyandırılarak korkutlur, böylece şişen dalağın inmesi sağlanırmış.

3.1.2.5. Köstebek Ocağı

Köstebek (kösnü, köstü, közlü, kösti); vücudun çeşitli yerlerinde (bacak, kasık, koltuk altı, çene, boyun, göğüs ve sırt) genellikle ceviz büyüklüğünde çıkan kapanmayan yaralar, morluklar oluşturan, iltihaplı, ağrılı ve ateşli bir cilt hastalığıdır. Eğer hastalık çoğalıyor ise dişi, çoğalmıyorsa erkek olarak ifade edilir.

Safranbolu ilçesi Karıt köyü doğumlu Hayriye EKŞİOĞLU, köstebek hastalığına tedavi uygulamaktadır. Kayınvalidesinden öğrendiği ve kimseye el vermediğini belirten Sultan Hanım, köstebek tedavisini şu şekilde uygulamaktadır: *Dualar (“Allah’ım benim elim değil Hz. Fatıma anamızın eli”; “Ya Şafi, Rabb’im şifa sende”) okuyarak hastanın yarasına bakılır ve bu esnada yanmış odun külleri elenerek toz halindekiler ya da köstebek ayakları yaranın üzerine sürülür. Ocaklı bu işlemleri yaparken hasta 3 kez külden parmağı ile yalar. Daha sonra bir bıçak yardımı ile yara üzerinde ince çizikler atılır ve çiziklerin üzerine yumurta akı sürülür. Tedavi bitince yumurta bir köstebek yuvasına gömülür. Hastadan 2 hafta boyunca acı, tatlı, baharatlı yiyecekler ile kuruyemiş, salça, yumurta ve yoğurt yememesi istenir.*

3.1.2.6. Nazar (Kurşun Dökme) Ocağı

Türk kültüründe demir ile ilgili inançlar yaygındır. Ergenekon Destanı başta olmak Türk kültüre ait hemen her unsurda demir ile ilgili bir söyleme rastlanabilmektedir.

Demir, gelişmiş kültürlere sahip toplumlarda olağanüstü dinsel-büyüsel öneme sahiptir. Güç sembolü olan demir aynı zamanda koruyucudur. Doğal afetlerde, büyülerde, doğum, evlenme, hastalık ve ölüm durumlarda halk hekimliğinde demirin koruyuculuğundan yararlanılmıştır. Demirin ateşte işlenmesiyle ocak demir ilişkisi ortaya çıkmış ve bunun etrafında çeşitli inançlar ve pratikler oluşmuştur. Eski zamanlardan günümüze kadar çok farklı dini inançlarda tedavi unsuru olarak kullanılmıştır. (Türkmen ve Türker, 2014: 3-7-8; Dağı ve Çelik, 2020: 26).

Safranbolu ilçesi Ovacuma köyünde ikamet eden Sultan OLUĞ, kurşun dökme yöntemi ile tedavi uygulamaktadır. Kayınvalidesinden öğrendiği ve kimseye el vermediğini belirten Sultan Hanım, kurşun dökme tedavisini şu şekilde uygulamaktadır: *Kurşun döktürecek kişi bir sandalyeye oturtulur ve başından ayaklarına kadar kişiyi kapatacak şekilde bir bez ile örtülür. Bir kepçenin içerisine kurşun parçaları ve iğne atılır, ateş üzerinde ısıtılarak erimesi sağlanır. Büyük bir tepsinin içerisine çeşitli metal unsurlar (anahtar, bıçak, kilit, tarak ve içi su dolu bir tencere) konulur. Ocaklı sol eline tepsiyi, sağ eline erimiş kurşun dolu kepçeyi alır. Sandalyenin arkasında ayakta durmak suretiyle ve kişinin başının üzerine gelecek şekilde pozisyon alarak erittiği kurşunu tepsinin içindeki suya boşaltır. Suyun içerisine boşaltılan erimiş kurşun, parçalanır ve iğne şeklinde olursa kişide nazar olduğuna inanılır. Bu esnada ocaklı, besmele ile başlayıp birtakım dualar okur. Daha sonra tepsinin içinde bulunan kilit, anahtar, bıçak ve tarağı üçgen şeklinde üçer kez tepsiye vurulur. En son bıçak tepsiye üç kez vurulur ve kurşunlu suyun içine daldırılan bıçakla üç kez kesme hareketi yapılır. Kurşunun suyun içerisinde katılaşmasıyla oluşan şekillere ve kurşunun suya değdiği andaki çıkan sesin şiddetine göre yorumlar yapılır. Patlamayı andıran bu ses ne kadar fazla ise hastanın üzerindeki nazarın o derecede büyük olduğu düşünülür. Su kabının içerisinde katılaştıran ve parçalara ayrılan kurşun toplanarak, kepçenin içerisinde tekrar eritilmesi suretiyle bu işlemler üç kez tekrarlanır. Kurşun dökülen sudan kişinin bir yudum içmesi sağlanır ve su hastanın başından ayaklarına kadar vücuduna serpiştirilir. Sonrasında ocaklı, hastayı başından ayaklarına inecek şekilde sıvazlayıp “Başından aşağıya*

turnaklarından çıksın, nazar değenin gözleri çıksın’’ diyerek uygulamayı sonlandırır. Kaptaki kalan su ayak değmeyecek şekilde üç yol ağzına dökülür. Su kabı ve tepsi ters çevrilerek sabaha kadar bekletilir. Kurşun dökme işleminin ikinci vaktine kadar yapılması gerekmektedir.

3.1.2.6. Sarılık Ocağı

Halk arasında sarılık olarak bilinen ve karaciğer iltihaplanmasını ifade eden hastalığın modern tıp bilimindeki ismi hepatittir. Bu hastalık, karaciğerde büyüme, hassasiyet ve bazen de kalıcı hasara sebebiyet vermektedir. Hepatit A, B, C, D, E gibi türleri vardır. Hastalığın dünyada ve ülkemizde en sık görülen türü Hepatit B’dir.

Sultan OLUĞ, kurşun sarılık tedavisi uygulamaktadır. Kayınvalidesinden öğrendiği ve kimseye el vermediğini belirten Sultan Hanım, sarılık tedavisini şu şekilde uygulamaktadır: *Ocağa şifa için getirilen hasta bebekse ocakta yıkanır, büyük kişi ise yıkanma işlemi gusül abdesti alma şeklinde uygulanmaktadır. Ocaklı tarafından yıkama işlemi evde yapılmaktadır. Ocaklı, sarılık tedavisi için bir de bahçeden topladığı, bahçede olmadığı zamanlarda da aktardan satın aldığı civanperçemi otunu kullanmaktadır. Bu otu kaynar suda çay gibi demleyerek hastalara içirmektedir.*

3.1.3. Ocaklarda Uygulanan Tedavi Yöntemleri

Ocaklarda hastanın fiziki, zihni, ruhi durumuna, yaşına, cinsiyetine ve yakalandığı hastalığın türüne göre farklı tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Uygulanan yöntemin çeşidi, süresi, tekrar durumu hastaya ve hastalığa göre değişim göstermektedir. Bazen tek bir tedavi yöntemi yeterli olurken kimi zaman aynı anda ya da ardışık farklı tedavi yöntemleri birlikte uygulanabilmektedir.

3.1.3.1. Bitkisel Tedaviler

Henüz tıp biliminin keşfi yapılmadığı sıralarda hastalıklarla mücadelede insan doğa ve doğaüstü güçlerden yararlanma yoluna gitmiş ve bu kapsamda bitkilerden faydalanmıştır. Ocaklarda en sık rastlanan tedavi yöntemlerinden biri bitkisel tedavidir. Genel olarak ısırgan, sarımsak, soğan, patlıcan, yavşan otu, kırlangıç otu, çörekotu, ebegümece, üzerlik, düvercik, keten tohumu, kantaron tohumu, zeyrek, mısır püskülü, kara üzüm, dut, karakabak, bambu, ceviz, arpa ve buğday gibi tahıllar tek başına ya da karışım yoluyla ilaç ya da tütüsü olarak kullanılır. Söz konusu bitkilerin kökü, gövdesi, kabuğu, yaprağı, meyvesi, çiçeği ve tohumu olduğu gibi ya da birtakım işlemlerden geçirildikten sonra kimi zaman hastanın yemesi kimi zaman da vücudunun belli bölgelerine sarması için kullanılmaktadır. Örneğin; saçkıran ocağında hastanın başına tuza batırılmış sarımsak sürülmesi, kuduz ocağında kuduz köpek tarafından ısırılan birine kuduz otunun yedirilmesi, hastaya üç sabah patlıcan suyunun içirilmesi, beyaz sütlü bitkilerin anne sütünü arttırması için anneye içirilmesi, çocuk sahibi olamayan kadın hastaya kuyruk yağı, zeytinyağı, kara kuru üzüm, sarımsak, ve soğandan oluşan ilacın yedirilmesi, kırlangıçotu gibi sarı sütlü bitkilerin sarılık hastalığının ve cevizin beyin ile ilgili rahatsızlık iyileştirilmesinde kullanılması, üzerlik tohumu, çörek otu, kafur gibi bazı bitkilerden elde edilen karışımlar hazırlayıp nazarın, şeytan ve cinin uzaklaştırılması, gözüne duman çöken (katarakt) hastanın tedavisi için ocaklının okuduğu mercimekleri su ile birlikte ağzına alıp hastanın gözüne püskürtmesi, yılanlık hastası olan kişiye ocak tedavisinden sonra yedi gün boyunca acı, ekşi, bulgur, sarımsak ve soğan bitkilerinin yedirilmemesi, yara, çizik, boğaz rahatsızlıklarında kantaron otu ve zeytinyağından oluşan karışımın güneşte on gün bekletilip ilaç olarak kullanılması,

felçli hastaların felçli yerine kantaron, kuru incir, kuru bamya, zeytinyağı, bal, limon, kuru nane, karabiberden oluşan karışımının sürülmesi, mide ağrı çeken hastanın karın bölgesine kepek ve yarpuz otu karışımının sarılması, dalağı şişen hastanın dalağının üzerine bir doğrama tahtası konulup soğan kesilmesi ve kesildikçe dalak ağrısının geçirilmesi, siğil tedavisinde söğüt dalı ve soğan kullanılması, sarılık tedavisinde sarı mercimek kullanılması, astım rahatlılığı için kına, püse ve pirinç karışımından elde edilen merhem kullanılması, burun tıkanıklığında patates yedirilmesi, sabun ve yarpuz karışımının göbek çekme uygulamasında kullanılması, nohut unu, yarpuz bitkisi ve katran karışımından oluşan macunun hap şekline geldikten sonra egzama hastası tarafından içilmesi gibi.

Anadolu'nun hemen her yerinde olduğu üzere Safranbolu'daki ocaklarda da arınma amacı ile nazara ya da cinlere karşı tütsünün kullanılması, evde gezdirilmesi, hastanın kokuyu üzerinde taşıması, tütsünün kendisine nazar ettiği düşünülen kişilerin başının üzerine tutulması gibi uygulamalar, tütsü ile yapılan tedavi pratiklerindendir.

3.1.3.2. Hayvansal Ürünlere Dayalı Tedaviler

Gelincik ocaklarında uygulanan tedavilerde hayvanlar ya da hayvansal ürünler (leş, öd, göbek bağı, iç yağı, kafatası, deri, kurt tüyü, deve eti, yarasa kanı, yumurta kabuğu, yumurta akı ve sarısı, bal) oldukları gibi ya da birtakım işlemlerden geçirildikten sonra hastaya verilir. Örneğin; yaraya jiletme (çitme) yoluyla atılan çiziklerin üzerine karatavuk ya da güvercin eti konulur. Benzer şekilde kösnü yarasında hastaya, kösnü ocağında hastalığa adını veren “köstebek” eti yedirilir. Halsiz, bitkin bir hastaya sarı karpuz kabuğu içine güçlü bir kişinin yaptığı idrarın içirilmesi, kuduz böceğinin suyunun hastaya içirilmesi, sağıltmak istenen kişiye yatırda yakalanan böceklerin yedirilmesi, yürek basması ocağında kara tavuğun kalbinin hastaya yedirilmesi, karabiğ hastalığı olan kişinin hastalığının ilerlemesi sonucunda kurbağa ölüsünün o bölgeye sarılması, sarılık tedavisinde karatavuğun kesilerek etinin dövülüp kola ve yüze sürülmesi, kırık-çıkık tedavisinde yumurta akı, kısrılık tedavisinde kuyruk yağı kullanılması, bu sağaltmaya örnek teşkil etmektedir.

3.1.3.3. Madensel Ürünlere Dayalı Tedaviler

Altın, bakır, cıva, gümüş, su, maden suyu, taş, tuz ve bazı madeni maddeler olduğu gibi ya birtakım işlemlerden (öğütölme ve su ya da zeytinyağı ile karıştırma) geçirildikten sonra hastaya ilaç olarak verilir. Sihir etkisi olduğuna inanılan taş tozunun suda eritilerek hastaya içirilmesi, hastanın değirmen suyu ile yıkanması, kurşun dökme ocaklarında kurşunun eritilerek suya dökölüp kişinin hasta olmasına sebep olan kötü ruhların, nazarın, musallat olan cinlerin suya dökülen kurşun sayesinde kaybolacağının inanılması, bezeme ve çalma hastasının tedavisinde ısıtılmış demir tas ile sıvazlamanın uygulanması, kekemeliği gidermek için hastanın ağzına bıçakla vurulması, gece yanığının tedavisi için köstebek yuvasından toprak alınarak merhem haline getirilip hastalıklı yere sürülmesi, ağruayn yerlere okunmuş taşların sürülmesi, yılcık ocağında yılcık olan hastayı bıçağın tersiyle tedavi edilmesi, dalak kesme ocağında üç adet kaya tuzunun ezilmesi bu tür tedavilere örnektir.

3.1.3.4. Dini Ritüellere Dayalı Tedaviler

Ocaklarda uygulanan dini hüviyetteki yöntemleri, **üfürme, muska, büyü** (sihir) ve **efsunlama** oluşturmaktadır. Hastanın yatır sandukası çevresinde üç kez dolaşması, hastaya dolunay sırasında okunmuş kaptan su içirilmesi, hastaya üç defa okunmuş ekmekten yedirilmesi dini ritüellere dayalı tedavilerde uygulanan pratiklerden bazılarıdır. Hemen hemen her ocaklı tedavi işlemine başlamadan önce abdest alır, şifa için dua eder, kıbleye döner ve besmele çekmektedirler. Felak, Nas, Ayet-el Kürsi, Fatiha, İhlas, Tebbet, Yasin, Temre, Kafırun, Amentü, Rabbena, Subhaneke, Salli-barik, Nazar gibi sureler ve dualar ocaklarda okunur. Örneğin; diş bağlama ocaklarında diş ağrısı çeken hastaya üzerine yedi tane Ayat-el Kürsi okunmuş kâğıt ile tedavi edilmesi, hastaya dolunay sırasında okunmuş kaptan su içirilmesi, hastaya üç kez dua okunmuş ekmekten yedirilmesi, okunmuş ve yakılmış arpa tanelerinin hastanın tükürüğü ile karıştırılıp merhem yapılarak kemre hastalığının olduğu yere sürülmesi, hastanın vücuduna ayetler yazılıp su okunup hastaya içirilmesi ya da besin maddesi okunarak hastaya yedirilmesi, tedavi sonrasında “Allah rızası için ; El benden, sebep Allah’tan ; El benden, şifa Allah’tan; Allah şifa versin; El benim elim değil, Fatma Annamızın eli;

Hadi, kurtuldun inşaallah” gibi ifadeler ile gerçekleştirilen uygulamaya kutsiyet kazandırılması gib.

* Ocaklarda ocaklı, bir takım sure, ayet veya duaları okuduktan sonra hastanın yüzüne üfürür. Bu yöntemde yapılan tedavilerde, ocaklının nefesinin iyileştirici gücü olduğuna inanılması kadar, okunan ayet ve duaların da şifa verici olduğuna inanılması söz konusudur. Ayrıca ocaklı tarafından her bir yilancık taşına dua okuyup üflenir ve ardından hastalıklı bölgeye yapıştırılır. Tedavisi yapılan siğilli yere üflenir.

* Bazı ocaklarda, büyü olarak adlandırılmasa bile, nitelik olarak büyüü andıran uygulamalar yapılmaktadır. Örneğin; gece yanığı ocağında ocaklının iki kumalı bir evden ekmek alması, o ekmeği yaktıktan sonra kurutarak sarı bir ineğin yağı ile karıp çamur kıvamına getirmesi ve hastanın vücuduna sarması, tedavi sonunda hastanın yarasının üzerine üç kez tükürmesi, kendi evinden aldığı külü tükürüğü ile karıştırması, arpa ya da buğday taneleri ile tedavi ederken bunlara tek tek tükürmesi tamamıyla büyü özellikleri gösteren bir yöntemdir. Büyü yöntemi ile ilgili olarak tedavi esnasında tercih edilen renkler, atılan düğümler ve sayılar da büyü uygulamalarında önem taşır. Üç, beş yedi, kırk gibi sayılar genelde ocakların en çok kullandığı rakamlar ve sayılardır. Örneğin; üç kere tahtaya vurmak, iyileşmek için ocağa üç ya da yedi kez gidilmesi, verilen perhizin yedi gün uygulanması, kırk kere maşallah denilmesi gibi.

* Bazı ocaklarda, hastalığın iyileşmesi için ayetlerin bir kâğıda yazılıp üçgen bir biçimde bohça edilmesi ve hastanın bunu üzerinde taşıması en yaygın muska uygulamasıdır. Üzerine ayetler yazılan kâğıt, kaynatılıp suyu hastaya içirilmesi; ayetlerin toprağa veya suya okunup, okunmuş bu toprak ve suyun karıştırılarak hastaya içirilmesi; hastanın vücudundaki bir bölgenin kalemle daire için alınarak bu daire içerisine bazı ayetlerin yazılması diğer muska uygulama pratikleridir.

* Kuduz ocaklarında tuz efsunlaması uygulanmaktadır. Bu uygulamada, ocaklının üfürüğü ya da duasıyla tedavi gücü kazandıktan sonra hastaya tuzlu suyun yedirilmesi ya da yemeklerine katılması şeklinde uygulanır.

3.1.3.5. Şifalı Sulara Dayalı Tedaviler

Kötü ruhları ve varlıkları uzaklaştırmak amacı ile akşamları pencereden sıcak veya soğuk suyun dökülmesi; günün bereketli ve kismetli olması için sabah ilk iş olarak kapı önüne su dökülmesi; çocuk sahibi olmak isteyen kadının dere ya da göl gibi sulak yerlerden medet umması; ateşin ya da bir ocağın su serpilerek söndürülmemesi; Hz. Hızır ve Hz. İlyas'ın bir su kenarında buluştuğuna inanılması; cenazenin defninden sonra mezarın başına testi ile su bırakılması; cenaze evindeki tüm suların dökülmesi; loğusa dönemi sonunda yapılan kırklama etkinliği suyun sağaltımlarda iyileştirici unsur olarak görülmesine dayanan tedavi yöntemleri ve pratikleridir.

3.1.3.6. Ovma ya da Masaja Dayalı Tedaviler

Bu yöntem bademcik ocaklarında uygulanmaktadır. Bu tedavide hastanın vücudunun belli bir bölgesi ovularak ya da masaj yapılarak tedavi edilir. Bu ovma esnasında genel olarak bazı dualar okunur.

3.1.3.7. Ateşe ve Küle Dayalı Tedaviler

Bu yöntem daha çok alazlama, kabakulak ve nazar ocaklarında birkaç şekilde uygulanmaktadır. Külün bir tedavi ilacı olarak kullanılmasında, külün ateşin bir parçası olması sebep ile insan zihninde ateşin temizleyici ve yok edici özelliğinin küle de atfedilmesi rol oynamaktadır. Ateş veya küle dayalı başlıca uygulamalar;

- * ateşte ısıtılan ve hastalığın türüne göre değişiklik gösteren herhangi bir nesnenin hastanın vücuduna değdirilmesi,
- * hastanın yakılan ateşin üzerinden atlatılması,
- * hastanın yarasının ateşte kızdırılan bir metal parçası ile yakılarak kapatılması (dağlama),
- * ateş üzerine tükürülmemesi, idrar yapılmaması, söndürmek için üzerine su dökülmemesi,
- * hastanın karın bölgesindeki ağrısını dindirmek için ısıtılmış taşın üzerine oturtulması,

- * cildinde rahatsızlık çeken hastanın karnına, dokuz parçaya ayrılmış küle batırılan parmaklar ile dokunulması,
- * iç organlarında rahatsızlık çeken hastaya suda bekletilmiş ve süzölmüş kül suyunun içirilmesi
- * korku yaşayan hastanın kül dolu su ile duş aldırılmasıdır.

3.1.3.8. Irvasa Yoluyla Tedaviler

Bu yöntem daha çok uçuk, siğil, diş ağrısı, yanma, alazlama, al basması ve kurdeşen hastalıklarında hastayı bedenlen değil psikolojik (psişik) açıdan zihnen etkilemeye ve iyileştirmeye yönelik hastanın yanında sağlıklı bir kişinin yatırılması ve sağlıklı bir kişinin oturduğu kurnaya hastanın da oturtulması, hastanın hastalıktan korunmak amacı ile ocaklının evinden aldığı bir nesneyi yanında taşıması gibi uygulamaları içermektedir. Irvasa yoluyla tedavide hastanın bedenine doğrudan müdahale yoktur.

3.1.3.9. Parpılama Yoluyla Tedaviler

Bu yöntem korkutma yoluyla hastalığın vücuttan uzaklaşmasını ve böylece iyileşmenin sağlanması için doğrudan hastanın bedenine yönelik uygulamaları içermektedir. Hastanın vücudu jilet, ustura ya da bıçak ile çizilir, kesilir, dağlanır, dürtölür veya sopa ile dövölür. Örneğin; dular eşliğinde hastanın dilinin altına kesilmesi, hastalıklı yerin ustura ile çizilerek üzerine papatya tozu atılması, hastanın bedenindeki pis kanın sölük yardımı ya da jilet kesiğı ile dışarı atılması, temre hastalığında hastalıklı yerin arpa tanesi, soğan ya da mürekkepli kalem ile çizilmesi, arpa tanesi ile siğil çevresinin çizilmesi ya da çakırğa dikeninin siğil üzerine batırılması, derin yaranın üzerinin ısıtılmış demir bıçakla dağlanması, sarılık geçiren hastanın alnının jilette çizilmesi, gelincik hastalığında hastanın belinin jilette çizilerek kan akıtılması, hastanın üzerinin örtü ile kapanarak örtü üzerinden bedenine bıçak sürölerek korkutan varlığın uzaklaşmasının sağlanması, kekemelik hastalığında kekemenin ağzına bıçağın tersi ile vurulması, diş ağrısında ağrıyan düş üzerine ısıtılmış mil bastırılması gibi uygulamalar, parpılama yoluyla tedaviler kapsamındadır.

3.1.3.10. Göçürme Yoluyla Tedaviler

Bu yöntemde kişi üzerinde yer alan hastalık ve kötü ruhlar, canlı ya da cansız bir nesneye geçirilir. Bu nesne daha sonra ateşte yakılarak hastalık unsuru da yok edilmiş olur. Anadolu’da kötü bir hastalıktan, ölümden, dertten ya da şeyden söz edildiğinde dile getirilen “kulağını çek, tahtaya vur; aman dağlara taşlara; evden ocaktan ırak olsun” gibi sözler, hastanın bedenindeki hastalıkla yere hastalığı bedenden alacağına inanılan bir unsurun (meyvenin, bitkinin, cismin) sürülmesi ve dışarıya bir yere atılması ya da yakılarak yok edilmesi, yarımılık hastalığının tedavisinde hastanın yarılmış genç bir çam ağacının içerisinden dualar eşliğinde geçirilerek hastalığın ağaca aktarılması, çıban hastalığının tedavisinde dişi koyun gözüne duların okunduktan sonra evin dışarısında bir yere konulması ve göz kurudukça çıbanından kuruyarak yok olmasında hastalığın koyun gözüne aktarılması, aydaş çocuğun tedavisinde kullanılan tavuğa hastalığın aktarılması ve tavuğun kesilerek yok edilmesi, göçürme yoluyla tedavi kapsamında pratiklerdir.

3.1.4. Ocak Ziyaret Ritüelleri

Ocak kültüründeki önemli hususlardan biri hastaların ocağa gelmeden önce, geldiklerinde ve ayrıldıktan sonra yerine getirmekle sorumlu oldukları ritüellerin varlığıdır.

Hastaların ocak ziyaret ritüelleri ocağın şifa verici yer olduğuna inanma, ocağa gitmeden önce abdest alma ve şifa niyetine dua etme, tedavi esnasında kibleye dönme ve ocaklının kendisine sunduğu ikramı kabul etme, tedavi esnasında ara kesmenin yapılması/el yeniliği alınması, ocaklıya emeği karşılığında el ağırlığı verme, ocaktan ayrılırken arkaya bakmadan ve kimse ile konuşmadan gitme, ocaklının şifaya yönelik pratiklere uyma ve verdiği ilaçları özenle kullanma şeklinde sıralanabilir (Tablo 2).

Tablo 2. Ocak Ziyaret Ritüelleri

Ocak Ziyaret Durumu	Gerçekleştirilen Ritüeller
Ziyaret Öncesinde	İnanma, abdest alma, dua
Ziyaret Esnasında	Kibleye dönük oturma, ikramı kabul etme, ara kesme ve el yeniliği
Ziyaret Bitiminde	El ayrılığı verme
Ziyaretten Ayrılırken	Arkaya bakmama, hiç kimse ile konuşmama
Ziyaret Sonrasında	Verilen pratikleri yerine getirme, ilaçları özenle kullanma

Bir hastanın ocağa gelmeden önce ocaklının uygulayacağı tedavi yönteminin ve pratiklerin şifaya vesile olacağına mutlak **inanması**, hastanın iyileşmesindeki en önemli güç kaynağı kabul edilir. Bu durum özü itibariyle inanma duygusu ve şifa sürecine kutsiyet kazandırma ile ilgilidir. Eğer hasta ocaklının istediği pratikleri yerine getirir ve ilaçlarını özenle kullanır buna karşın inanma noktasında samimiyet göstermezse tam anlamı ile şifa bulamayacağı kabul edilir.

Bir hastanın mutlak inanma ile başlayan kutsiyet durumu, ocağa gitmeden önce alınması gereken **abdest** ve şifa niyeti ile Allah (cc) rızası için edilen **dua** ile daha da kuvvetlendirilir. Ocakta çok sayıda sure, dua ve ayet okunduğundan dolayı hastanın abdestli olması önem arz eder. Abdestli şekilde ocağa gelme, tedavi görme ve ocaklıya “Allah razı olsun” diyerek dua edip ocaktan ayrılma ocak kültüründeki önemli ritüelleri oluşturmaktadır. Aynı zamanda bir hastanın ocağa gitmeden önce dikkat etmesi diğer bir nokta, ocaklının gelmesini istediği gün ve vakitte ocağa gidilmesidir. Çünkü her hastalığın tedavisi her gün ve günün her vaktinde yapılmayabilmektedir. Bu sebeple

uygulanacak tedavinin şifaya vesile olabilmesi için bu zamanlama dikkat edilmesi gerekmektedir.

Bir hastanın ocağa geldikten sonra tedavi sürecinde **kibleye dönük oturması** ve ocaklının kendisine sunduğu yiyecek ya da içecek şeklindeki **ikramı** herhangi bir olumsuz düşünce veya davranış sergilemeden **kabul etmesi** hem edeben hem de ocaklıya olan güven duygusu açısından önem taşımaktadır. Ayrıca ocaklının hastaya verdiği ikram çoğu zaman uygulanan tedaviyi destekleyen hassas bir değere sahip olmaktadır. “Ocaklı verdiyse vardır bir sebebi” düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu açıdan ele alındığında ikramın reddedilmesi aynı zamanda tedavinin de reddedilmesi anlamına gelmektedir. Tedavi sürecinde hastanın hastalığının ocaklıya geçmemesi amacı ile hasta ve ocaklı arasına metal bir unsur (bıçak, makas, para, yüzük) konulur (ve ocaklı, hasta ile arasına metal unsurla ters t harfi çizerek hastaya “senin hastalık izini siliyorum” diyerek hastalığın kendisine bulaşmasını engeller) ki buna **ara kesme** adı verilir. Bazen de ocaklı rahatsızlanmasın ve el yeteneğini kaybetmesin diye ocaklı tarafından hastadan küçük bir şey alınır ki bu olay **el yeniliği** olarak ifade edilir.

Bir hastanın, ocaktaki tedavisinin bitmesinin ardından, ocaklıya emeğinin karşılığında gönlünden kopan **el ağırlığı vermesi** (ocakğa bırakması), edeben kabul edilir bir durumdur. Ocak kültüründe ocaklı uyguladığı tedavi karşılığında ücret talep etmez, bu sebeple hasta bunu bilir ve el ağırlığı adı ile bu konuyu çözmüş olur.

Bir hastanın ocaktan ayrılırken **arkasına bakmadan** ocağın kapısından **çıkması** ve bu esnada hiç **kimse ile konuşmaması** hatta gelidği değil faklı bir yoldan evine dönmesi, tedavinin etkili olmasında rol oynamaktadır.

Bir hastanın ocaktan evine döndükten sonra ocaklının kendisinden istediği **pratikleri yerine getirmesi** ve **ilaçları özenle kullanması**, uygulanan tedavinin başarıya ulaşmasında etkin rol oynar. Ocaklının önerdiği yiyecek ve içeceği tüketme, istemediği yiyecek (tavşan eti, dişi keçi eti, ekşi, tuzlu, acı yiyecekler) ve içecekten uzak durma; istediği beden hareketlerini yapma, istemediği beden hareketlerinden sakınma; verdiği bitkisel ve/veya hayvansal ilaçları düzenli kulanma bu konuda dikkat edilmesi gereken hususları oluşturmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Somut olmayan kültürel miras unsurları kapsamında ocak kültürünün ve ocaklarda uygulanan tedavi yöntemlerin araştırıldığı bu çalışma, geleneksel toplumlarda özellikle kırsal alanlarda varlığını sürdüren ocak kültürünün modern toplumlarda ve kentsel alanlarda eski önemini yitirdiği ancak son yıllarda çeşitli sebeplerden dolayı alternatif tıp kapsamında tekrar canlanmaya başladığı ve somut olmayan kültürel miras olarak gelecek kuşaklara aktarılmasının mutlak öneme sahip olduğu hipotezi üzerine kurulmuştur.

Safranbolu evreninde uygulanan araştırma kapsamında şu sonuçlara ulaşılmıştır;

- ❖ Safranbolu’da 11 adet ocak tespit edilmiştir. Ocaklıların 10 tanesi kadın, 1 tanesi de erkektir. Tespit edilen ocaklar; alazlama ocağı, çizdirme ocağı, çıban / siğil / it dirseği (arpacık) ocağı, dalak kesme ocağı, köstebek ocağı, nazar (kurşun dökme) ocağı ve sarılık ocağıdır. Ovacuma Köyü’nde tespit edilmiş olan dalak kesme ocağı ise bugün faal değildir.
- ❖ Buralardaki ocaklıların bir kısmının aynı soydan gelme yoluyla, bazılarının aile büyüklerinden el alma yöntemi ile bu işe başladıkları belirlenmiştir. El alma yöntemi ile ocaklı olma hususunda hemcinslerin birbirlerine el vermesinin önemli olduğu tespit edilmiştir.
- ❖ Safranbolu’da tespit edilen ocaklıların genel olarak ilkokul ya da kısmen ortaokul mezunu oldukları tespit edilmiştir. Ancak bu durumun ocaklara başvuran hastalar tarafından göz önüne alınmadığı, ocaklının uyguladığı tedavideki başarısı hakkında genel düşüncenin temel alındığı/önemsendiği görülmüştür.
- ❖ Safranbolu’da tespit edilen ocaklılara güven konusunda, dini ve ahlaki kurallar sebebi ile kadın ocaklıların erkek ocaklılara göre daha güvenilir kabul edildikleri tespit edilmiştir. Yaşı ortayaş civarında ya da üzerinde olan kadın ocaklılarının, elinin daha kuvvetli ve üfürüğünün etkili olduğu düşüncesi ile, daha fazla rağbet gördüğü belirtilmektedir.
- ❖ Safranbolu’da tespit edilen ocaklılardan çok az kısmının geçimini sağlamaya yönelik tedavi ücreti (el ağırlığı) aldığı, çoğunluğunun herhangi bir ücret almadığı (Allah rızası için) tespit edilmiştir. Bu durum ocaklılığın büyük bir karşılık beklemeden gönüllü şekilde yapıldığına dair önemli bir bulgudur.

- ❖ Safranbolu’da tespit edilen ocaklılardan büyük kısmının sadece bir hastalığa, az kısmının birkaç hastalığa baktığı tespit edilmiştir.
- ❖ Safranbolu’da tespit edilen ocaklılar, hastanın şifa bulmasındaki en önemli etkenlerin uygulanan tedavi yöntemi ve verilen ilaçların ötesinde hastanın zihnen ve ruhen iyileşmeye yönelik olumlu ve güçlü inanç ve isteğinin olması ve de gönülden teslimiyetinin bulunmasının olduğunu dile getirmektedir.
- ❖ Safranbolu’da uygulanan tedavi yöntemine göre ocakların isimlendirildiği tespit edilmiştir. En yaygın ocak türü çizdirme ocağıdır. Bazı ocakların ve uyguladıkları tedavi yöntemlerinin (dalak kesme ocağı gibi) zaman içinde kaybolduğu buna karşın diğer ocakların ve uyguladıkları tedavi yöntemlerinin kendilerine gösterilen ilginin azalmasına karşın sürdürüldüğü görülmüştür.
- ❖ Safranbolu’da tespit edilen ocaklılarda bitkisel, hayvansal, madensel maddeler, dini ritüeller, şifalı sular, ovma ya da masaj, ateş veya kül, ırvasa ve parpılama tedavi yöntemlerinin uygulandığı tespit edilmiştir.
- ❖ Safranbolu’da son yıllarda ocakların kırsal alalardan kent merkezine doğru taşındığı ve bilinirliğinin arttığı, kent merkezlerinde yaşayanlardan rağbet gördüğü tespit edilmiştir. Özellikle kent merkezlerinde tanınırlılığın artmasında “bir tanıdıktan duyma” durumunun etkili olduğu belirtilmektedir. Bu durum, ocak kültürünün sürdürülmesinde ve rağbet görmesinde sözlü kültürün rol oynadığını ortaya koyması bakımından önemli bir bulgudur.
- ❖ Safranbolu’da ocak kültürünün ve uyguladıkları tedavi yöntemlerinin sürdürülmesinde;
 - ✓ hastaların şifa bulduklarına inanması,
 - ✓ ocaklarda uygulanan tedavi yöntemlerinin modern tedavi yöntemlerinden daha ucuz olması,
 - ✓ ocaklarda aynı hastalığa uygulanan tedavi yöntemlerinin modern tedavi yöntemlerine göre daha istikrarlı olması/az değişim göstermesi,
 - ✓ tedavilerden kullanılan iyileştirici/şifalı maddelere ulaşmanın daha kolay olması,
 - ✓ tıbbi ilaçlar yerine doğal ilaçlara yönelimin artması,
 - ✓ tıbbi çözümlerin yetersiz kaldığı manevi rahatsızlıklara çözüm üretebildiğinin inanılması,
 - ✓ Kur’an-ı Kerim’den ayetlerin, surelerin, duaların okunması nedeni ile atfedilen kutsiyetin/dini boyutun şifa bulmada etkili olduğunun düşünülmesi,

- ✓ yeniliği kolayca kabullenememe ve modern tıp uygulamalarına karşın geleneksel olana sığınma duygusu etkili sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır.
- ❖ Elde edilen veriler ve bulgular ışığında geğmişten günümüze binlerce yıllık somut olmayan kültürel miras olarak aktarılan ocak kültürü ve tedavi yöntemlerinin geleceğe de sözlü kültürel kodlar ile somut olmayan kültürel miras olarak aktarılacağı, nefes almaya devam ederek yaşayacağı aşıkardır.

KAYNAKÇA

ACAR, V. (2016). Halk Hekimliğinde Akupunktur. *Lokman Hekim Dergisi*, 6(1):10-18.

ACIPAYAMLI, O. (1968). Türkiye Folklorunda Halk Hekimliği ve Özellikleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXVI:1-6.

ACIPAYAMLI, O. (1989). Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi”, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. Ankara. KB yayınları.

AHUNBAY, Z. (1996). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, İstanbul YEM yayınları.

AKERELE, O. (1987). The Best of Both Worlds: Bringing Traditional Medicine Up To Date. *Social Science and Medicine*. 24(2):177-181.

AKKOYUNLU, Z. Ç. ve ABBAS, A. (1994). Divanü Lügati't-Türk'te Halk Hekimliği. *Türk Kültürü*, : 371.

AKMAN, E. (2007). Türk Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği ve Safranbolu’daki Ocaklar, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1):393-400.

AKMEŞE, H., ATAMAN, D. ve ARAS, S., (2018). Somut Kültürel Mirasın Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Mardin İli Örneği, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(29): 3598-3607.

AKPINAR, B. (2020). Sağlık-Kültür İlişkisi Ekseninde Ocak Kültürü ve Halk Hekimliği: Eski-Aksaray Örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi*.

ALTIN, Y, K. (2019). İşlevleri Açısından Türk Kültüründe Sağaltma: Divanü Lûgat-İt Türk’ten Günümüze. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16): 114-133.

ALTINDAĞ, N. (2021). Siirt’in Kurtalan İlçesinde Halk Hekimliği Uygulamaları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi*.

- ALPTEKİN, A. B. (2011). *Halkbilimi Araştırmaları*. Ankara: Akçağ.
- ARAZ, R. (1995). Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği. Ankara. AKM Yay.
- ARSLAN, M. (2020). Halk Hekimliği Bağlamında Ocaklar: Karaman Yöresi Örneği. Ankara. Gazi Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- ARTUN, E. (2000). Adana Halk Kültürü Araştırmaları. Adana.
- ARTUN, E. (2011). *Türk Halk Bilimi*. Adana: Karahan Yayınevi.
- ASİL, E. (1989). Halk Hekimliği ve Eczacılığı Araştırmalarında Metodoloji. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*.
- ATAMAN, M. (1973). *Halk Hekimliği: Mamıza Yalamak Üzerine*. Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, 15:6742.
- ATEŞ, F. (2015). *Adana Halk Hekimliğinde Ocak Kültü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi SBE Doktora Tezi.
- AVCI, C. (2018). Gaziantep Barak Türkmenleri Halk Hekimliği Uygulamaları Örnekleri Üzerine Bir İnceleme. Kilis. Asia Minor Studies, 6(11):169-183.
- AYTAR, S. (1977). *İstanbul Tıbbî Folkloru (İstanbul'da Halkın Sağlıkla İlgili İnançları-Halk Hekimliği)*. İstanbul Bozok Matbaası.
- AYVERDİ, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- BARRÈRE, C., (2016). Cultural Heritages: From Official to Informal, *City, Culture and Society*, 7(2): 87-94.
- BAYAT, A. H. (1988). "Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbî Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları", *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. Ankara. KB Yay.

BAYAT, A. H. (1988), Türk Dünyasında Özellikle Anadolu Tıbbî Folklorunda Akıl Hastalıklarının Tedavi Yolları ve Kaynakları. Ankara: Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri: 59-82.

BAYAT, A. H. (1992). Anadolu Tıbbî Folklorunda Göz Hastalıkları. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*.

BAYAT, A. H. (2016). *Tıp Tarihi*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.

BAYAT, F. (2016). *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dişi, Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler, İyeler ve Demonoloji)*. Cilt II. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

BAYSAN, M. (2017). Kütahya'da Sağaltma Ocaklarında Tedavi Esnasında Kullanılan Malzemeler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6(3): 1861-1880.

BEYDİLİ, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. (Çeviren: Eren Ercan).

BEYDİLİ, C. (2015), *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük* Ankara: Sözkese Matbaacılık.

BORATAV, P. N. (1994) *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul. Gerçek Yayınevi.

BORATAV, P. N. (1999). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

BORATAV, P. N. (2003); *Türk Halk Bilimi II. Yüz Soruda Türk Folkloru-İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar*. İstanbul Koç Kültür Sanat ve Tanıtım Hizmetleri Yayını.

BORATAV, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

BORATAV, P. N. (2015). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

BURKE, P. (2008). *Kültür Tarihi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CAMPION, E. W. (1993) "Why Unconventional Medicine?" *The New England Journal of Medicine*, CCCXXVIII(4): 282-283.

ÇEÇENER, B. (1992). Ülkemizde Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Olayı

ve Bu Konuda Bazı Eleştirel Görüşler. *Ege Mimarlık Dergisi*, 2:46-48.

ÇETİN, A. (1998). *Şanlıurfa Yöresinde Geleneksel Hekimlik Uygulamalarının İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ÇETİNEL, E. (2019), Erdemli’de Halk Hekimliği Uygulamaları ve İnanışları. Gaziantep. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ÇEVİK, B. (2008). *Konya’da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü*. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.

ÇIBLAK, N. (2004). Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar. Niğde.*Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*. : 15.

ÇIBLAK, N. (2005). Çukurova’da Halk Hekimliği ve İlgili Uygulamalarda Eski Türk İnançlarının İzleri. *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*. : 48:199-214.

ÇINAR, A. A. (2007). Muğla ve Çevresi Sözlü Kültürü ve Toplumsal Değerleri. Muğla Belediyesi Yayınları.

ÇİFTÇİ, T. (2019). *Adıyaman ve Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği*. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

ÇORUHLU, Y. (2006), *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

DAĞI, F. (2013). *Türk Halk Anlatılarında Halk Hekimliği Üzerine Bir Araştırma*. Balıkesir. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

DAĞI, F. ve ÇELİK, Ö. (2020). Safranbolu’da Meslek Folkloru Bağlamında Demircilik. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3 (1): 26-38.

DEMİRHAN, A. (1985). Halk Hekimliğinin Tanımı, Tarihi Gelişimi ve Özellikleri, *Tıp Dünyası Dergisi*, 58(675): 191-205.

DEMİRHAN E. A. (1996). *Tıbbi Deontoloji ve Genel Tıp Tarihi*. Bursa: Güneş ve Nobel Yayınları.

DİŞ, Y. (2019). Erzurum İli Horasan İlçesinde Halk Hekimliği. Erzurum. Atatürk Üniversitesi Tıbbiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

DURBİLMEZ, B. (2015). Anadolu’da Yaşayan Halk Hekimi Kamlar/Şamanlar: Ocaklılar. Ankara. *TKAE Yay, Türkmen Bilgesi Fikret Türkmen Armağanı*.

DUVARCI, A. (1990). Halk Hekimliğinde Ocaklar. *Milli Folklor*. 1(7):34-38.

ERDER, C. (1975). Tarihi Çevre Bilinci. Ankara ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

ERDER, C. (1999). Tarihi Çevre Kaygısı. Ankara ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları,

ERDER, C. (2007). Tarihi Çevre Bilinci. Ankara ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

ERER, M, T. ve Can, D. (2017). Mersin İlinde Bir Kadın Şifacı. *Lokman Hekim Dergisi*. 7(2):82-90.

ELİADE, M. (1999), Şamanizm, Çev: İsmat Birkan. Ankara: İmge Kitapevi.

EPREM, M. (2019). *Bingöl Halk Hekimliği*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ERSOY, N. (1989), “*Bursa Tıbbi Folklorunda Kırık - Çıkıkçılar ve Kırık - Çıkık Tedavi Yöntemleri*”, Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları.

ERSOY, N. (1998). Bursa'da Tarihsel Süreç İçerisinde Kırık-Çıkıkçılar. *Tarih ve Toplum*. 29: 171.

EVREN, A. (1951). Konya’da Ocaklar, Irvasalar, Tekkeler 1. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 28:473-474.

FEYERABEND, P. K. (1991). *Yönteme Hayır*. (Çev. Ahmet İnam), İstanbul: Ara Yayınları.

GALLEY, C. C. (2001). Cultural policy, cultural heritage and regional development.

Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, The State University of New Jersey, New Jersey.

GÖKALP, Z. (1999). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

GUENON, R. (1980). Doğu ve Batı. İstanbul: Yeryüzü yayınları.

GÜNGÖR, H. (2002). *Eski Türklerde Din ve Düşünce: Türkler*. Ankara. Yeni Türkiye Yay.: 264.

GÜVENÇ, B. (2002). İnsan ve Kültür. (9.bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

GÜZEL, A. (2014). *Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara Akçağ Yayınevi.

HASOL, D. (2014). Mimarlar Dik Durur! Sıradışı Öyküler. İstanbul YEM Yayın. 5. Baskı.

İNAN, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara TTK Yay. 3. Baskı.

GÖRGEÇ, C. (2019). Manavgat Yöresinde Halk Hekimliği Uygulamaları. SUTAD,46:195-219.

HACISALİHOĞLU, İ. Y. (1995). *Şehir Coğrafyası Açısındak Safranbolu Karabük İkilemi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

HANÇERLİOĞLU, O. (1975). İnanç Sözlüğü: Dinler, Mezhepler, Tarikatlar, Efsaneler. İstanbul Remzi Kitabevi.

HOFF, W. (1992). Traditional Healers and Community Health. *V. World Health Forum*, 13(1):82-87.

HUFFORD, D. J. (2007). Halk Hekimleri. Çev: Yard. Doç. Dr. Mustafa Sever, *Millî Folklor*, 19:73.

IRMAK, Y. (2017). Bingöl’de Nazar İnancı ve Uygulamaları. *Bingöl Üniversitesi Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 3(2):65-79.

IRMAK, Y. (2018). Bingöl Halk Hekimliği, *Bingöl Üniversitesi Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 5(1):49-74.

İNAN, A. (1976). Eski Türk Dini Tarihi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

İNAN, A. (2017). Tarihte Bugün Şamanizm, Ankara Türk Tarik Kurumu Basımevi.

KALAFAT, Y. (1995). “Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri”. Ankara AKM Yayınları.

KALAFAT, Y. (2010). *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara. Berikan Yay.

KALYONCU, H. (2007). *Cumhuriyet Kenti Karabük*. Karabük Belediyesi Kültür Yayınları.

KAPLAN, M. (2011). Halk Tıbbının Kökenleri: Teşhisten Tedaviye Din ve Büyü İlişkisi. *Milli Folklor*, 91:150-157.

KAPLAN, M. (2015). Tedavi Pratikleri ve Uygulayıcıları: Kadın Şifacılar. *Millî Folklor*, 27(108).

KARAKAŞ, A. (2015). Osmaniye Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32):320-336.

KARAKAŞ, A. (2016). “Değişim Sürecinde Osmaniye Halk Hekimliği”. Adana: Karahan Kitabevi.

KUMARTAŞLIOĞLU, S. (2012). Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

KAYA, M. (2001). Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri. *Folklor/Edebiyat Dergisi*. 8(25):199-218.

KAYA, D. (1944). Tandırmameler. *Milli Folklor*. 14:29-30.

KEJANLI, T., AKIN, T. ve YILMAZ, A. (2007). Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19):179-196.

KOÇ, H. (2019). Balıkesir'de Sağaltıcı Ocaklar ve Halk Hekimliği Uygulamaları. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KOÇAK, B. ve CAN, H. (2018). Kültürel Mirasın Korunmasında Belediye Birliklerinin Rolü: Koca Yusuf Projesi Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14):148:164.

KONAK İRKİT, G. (2019). Kültürel Miras Alanlarında Yerel Yönetimlerin Rolü. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KORUMA DOSYASI 1. (2010). Türkiye'de Koruma ve 2000'li Yıllar. *Yerel Kimlik Dergisi*, Tarihi Kentler Birliği Yayını, Sayı: 21, İstanbul.

KÖPRÜDÜZ, İ. H. (2019). Siverek Halk Hekimliği Uygulamaları. Mersin. Çığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KÖPRÜLÜ, F. (2004). *Edebiyat Araştırmaları 1*. Ankara: Akçağ Yayınları.

KÖSEOĞLU, N. (2015). *Safranbolu İlçesinin Fiziki Coğrafyası*. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KÜÇÜKBASMACI, G. (2000). *Kastamonu'da Halk Tababeti, İnanış ve Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı.

MADRAN ve ÖZGÖNÜL, (2005). Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması', TMMOB Mimarlar Odası, Ankara.

MEJUYEV, V. (1987). Kültür ve Tarih. (S. H. Yokova, ev.). Ankara: Başak Yayınları.

MEYDAN UYGUR, S. ve BAYKAN, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar zerindeki Etkileri. Ticaret ve Turizm Eēitim Fakültesi Dergisi, 2:30-49.

MOLES, A. (1983). Kültürün Toplumsal Dinamiēi. (N. Bilgin, ev.). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

NURYANTI, W. (1996). *Heritage and Postmodern Tourism*, Annals of Tourism Research, 23(2): 249-260.

OCAK, A. Y. (1984). *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri*. Ankara KB Yay.

OCAK, A.Y. (2000). *Alevi ve Bektaşı İnançlarının İslam ncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖNCÜL, K. (2013). Kars rnekleminde Halk Hekimliğinin Arkaik Unsurları. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1):2031-2035.

ÖNGEL, G. (1997). *Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ÖGEL, B., (1989). *Türk Mitolojisi-Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar*. Ankara Türk Tarih Kurumu, C. I.

ÖGER, A. (2010). Tarsus ve çevresinde Saēaltma Ocakları ve Bunlara Baēlı Uygulamalar. *Turkish Studies-İnternational Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(1):1231-1246.

ÖRNEK, S. V. (1973). *Budunbilim Terimleri Szlē*, Ankara: TDK Yayınları.

ÖZDAMAR, M. (2019). Diyarbakır Halk Hekimliği ve Kültürümüzdeki Yeri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ÖZLEM, D. (2000). Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi. İstanbul: İnkılâp.

ÖZSAN, G. (2001). Geleneksel ve Modern Tıp Üzerine. *Toplumbilim*, s. 13, İstanbul İletişim Yayınları.

PERRİN, M. (2003); *Şamanizm*. İstanbul İletişim Yayınları.

POLAT, H. H. (1995). *Sivas Ulaş'ta Halk Hekimliği Uygulamaları*. Ankara: Ürün Yayınları.

RADLOFF, W. (1994). *Sibirya'dan II-III*. (Çev: Ahmet Temir), İstanbul: Meb Yayınları.

RADLOFF, W. (2009). Türklük ve Şamanlık. Örgün Yayınevi, İstanbul.

RAUX, Jean-Paul. (2005). Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar. (çev. Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan), Kabalcı Yayınları, İstanbul.

SARAÇ, C. (1943). Eski Mısır'da Bilim ve Teknik. Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakülte Dergisi, : 103-130.

SAVRAN, G. (1998). *Adana'dan Derlenen Bazı Halk Hekimliği Uygulamalarının Karşılaştırılması*", II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları, : 342-363.

SAYILI, A. (1996). Mısır ve Mezopotamyalılarda Matematik ve Tıp. Ankara. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

SERDAROĞLU (1996). *Eskiçağ'da Tıp*. İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

SİNOĞLU, S. (2017). *Rize İlinde Geleneksel Halk Hekimliği Uygulamaları*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

SUCU, İ., (1989), "Ege Bölgesi Halk İlaçları," Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri Kültür Bakanlığı, MFAD Yayınları 110, Ankara Üniversitesi Basımevi, s: 211-220.

ŞAHİN, H. (2007). *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

ŞAR, S. (1989). Halk Hekimliğinin Dünü ve Bugünü. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. Ankara. KB MİFAD Yay.

ŞAR, S. (2008). Anadolu’da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış. 38. Ankara. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*.

ŞEMSEDDİN SAMİ. (2010). Kamus-ı Türkî. (Hazırlayan: Paşa Yavuzarslan). Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara Yurt Kitap-Yayın.

TANKER M. S. (1989). Halk İlaçları, Bitki Folkloru, Attariye ve Drog Kavramları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları:110.

TANYU, H. (1976). Türklerde Ateşle İlgili İnançlar. Ankara. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, KB Yay..*

TAŞ, İ. (2017). Hititli Kadın Şifacılar- Şifalandırma Çalışmaları ve Bunların Birleştirici Coğrafya ve Jeokültürel Bellek Esasında Anadolu Kültüründeki Yansımaları. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women’s Studies*, II:48-60.

TEK, R., (2018). Anadolu Türk Halk Hekimliğinde Toprak. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü, SEFAD*, 39:189-204.

TEMİZSOYLU, A. (2012). *Ankara’da Halk Hekimliği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

TÜRKDOĞAN, O. (1968). Erzurum Bölgesinde, Tıbbi Tedavinin Sosyo-Kültürel Safhaları”, *Türk Etnografya Dergisi*, 11:45-47.

TÜRKDOĞAN, O. (1974). *Bir Kasabada Geleneksel Tıp ve Modern Tıp Sürekliliği*”. I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları, s:40-48.

TÜRKÇE SÖZLÜK. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TÜRKMEN, F. ve TÜRKER, F. (2014). Geleneklerde ve İnançlarda Demir. *Türk Dünyası Gncelemeleri Dergisi*, S.1/14: 1-8.

UĞURLU, S. (2011). Türk Halk Kültüründe Geleneksel Halk Hekimliği. *TurkishStudies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(4):317-327.

UNESCO. (1982). Mexico City Declaration on Cultural Policies. 9 Temmuz 2021 tarihinde UNESCO Web sitesinden erişildi: http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf/mexico_en.pdf

UYAR, A. (2013). *Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları. Yozgat*. Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

UZLUK, F. N. (1956). Genel Tıp Tarihi. *Ankara*. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları.

ÜLGER, Z. (2012). *Aydın ve Çevresinde Halk Hekimliği*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ÜLVAN, D. (1994). *Kireli (Konya) ve Çevresinde Halk Hekimliği*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

WILLIAMS, R. (2005). Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı. (S. Kılıç, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinali 1976'da yayımlanmıştır).

YODER, D. (2015). Halk Tıbbı ve Modern Tıp: Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara Geleneksel Yayıncılık, s:398.

YÖRÜKAN, Y. Z. (2014). Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri-Şamanizm: Şamanizm'in Diğer Dinler ve Alevilik Üzerindeki Etkileri. Ötüken Neşriyat.

ZORLUER, S. (2018). *Çayıralan (Yozgat) Yöresinde Halk Hekimliği ve Halk İnançları*. Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

ZUBEK, E. M. (1994). Traditional Native Healing. Alternative or Adjunct to Modern Medicine. *Canadian Family Physician*, XL, November, 1923-1931.

İnternet Kaynakçası

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>

(Erişim Tarihi: 31 Ocak 2021)

<https://ich.unesco.org/en/lists>

(Erişim Tarihi: 18 Nisan 2022)

<https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-%C4%B0nsanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n-Somit-Olmayan-K%C3%BClt%C3%BCrel-Miras%C4%B1-Temsil%C3%AE-Listesi>

(Erişim Tarihi: 27 Kasım 2021)

https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/2013%20YILI.pdf

(Erişim Tarihi: 18 Kasım 2021)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Safranbolu’da Bulunan Ocaklar, Konumları ve Durumları 58

Tablo 2. Ocak Ziyaret Ritüelleri 66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Safranbolu Lokasyon Haritası	78
---	----

EK 1: MÜLAKAT FORMU

OCAK KÜLTÜRÜ KAPSAMINDA GELENEKSEL TEDAVİ YÖNTEMLERİ MÜLÂKAT SORULARI

1. Adı ve Soyadı:
2. Doğum Yeri ve Yılı:
3. Eğitim Düzeyi:
4. Yaptığı tedaviye ne isim verilmektedir?
5. Yaptığı tedaviyi kaç yaşında, kimden, ne şekilde öğrenmiştir?
6. Kaç yıldır bu işi yapmaktadır?
7. El almış mıdır? Kimden el almıştır? El alırken neler yapılmıştır?
8. El vermeyi düşünüyor mu? El vereceği kimse var mıdır?
9. Hangi hastalığı tedavi etmektedir?
10. Tedavi esnasında sure ya da dua okuyor mu? Hangi sure ve duaları okuyor?
11. Tedavi ederken nelerden yararlanıyor? İlaç yapıyor mu? Bitkisel ilcalar için bitkileri nereden temine diyor? Perhiz ya da egzersiz öneriyor mu?
12. Hastalarını nerede tedavi ediyor?
13. Yaptığı işe rağbet eskiye göre nasıldır? Ayda / yılda ortalama kaç kişi gelmektedir?
Bu işe ilerleyen yıllarda devam eder mi?
14. Gelen kişiler tedavi için ilk kendisine mi geliyor, doktor ya da doktorlardan sonra mı kendisine geliyorlar?
15. Tedavi neticeleri nasıldır, hastalar bilgi veriyorlar mı?
16. Ocak ziyaret ritüelleri var mıdır? Nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Ayhan YILMAZ, ilk ve orta öğrenimini Karabük Safranbolu Ovacuma İlköğretim Okulu'nda, lise öğrenimini ise Kastamonu Göl Anadolu Öğretmen Lisesi'nde tamamladı. 1996-2000 yılları arasında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümü'nde lisans öğrenimini gerçekleştirdi. 2017 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nü bitirdi. 2001 yılında Zonguldak Gelik İlköğretim Okulu'nda Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak meslek hayatına başladı ve yine aynı okulda 2005-2013 yılları arasında Okul Müdürü olarak çalıştı. Zonguldak'ın Kilimli İlçesinde 2013-2018 yılları arasında İlçe Milli Eğitim Müdürü olarak görev yapmıtı. 2018 yılından beri Karabük Safranbolu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nde Şube Müdürü olarak çalışmaya devam etmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.